

24 INRICHTINGSVOORSTELLEN VOOR MARKERMEER EN IJMEER

CATALOGUS VAN DE TENTOONSTELLING EN HET RAPPORT
VAN DE ONAFHANKELIJKE COMMISSIE VAN DESKUNDIGEN

Ten geleide

De expositie '24 inrichtingsvoorstellen voor Markermeer en IJmeer' is het resultaat van een inventarisatie van voorstellen in het kader van het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer, dat in april 2008 werd gepubliceerd. Dit perspectief is opgesteld in het kader van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer (TMIJ), een project in het Urgentieprogramma Randstad, in 2007 door het kabinet aangekondigd.

In het voorjaar van 2008 kreeg SAMM (een sinds 2005 bestaande Samenwerking Markermeer van de hieronder vermelde organisaties, die zich beijvert om bestuurlijke beslissingsprocedures over de inrichting van het Markermeer door openbare bijeenkomsten te begeleiden) van de Stuurgroep TMIJ het verzoek om deze inventarisatie te organiseren. Aan dit verzoek hebben wij graag willen voldoen.

Afgesproken werd dat SAMM de inzendingen zou laten beoordelen door een onafhankelijke Commissie van Deskundigen en de voorstellen vervolgens zou exposeren om deze zowel in Flevoland als Noord-Holland tot onderwerp te maken van een openbare discussie.

Eind mei 2008 heeft SAMM ruim 40 publieke en particuliere organisaties uitgenodigd voorstellen in te dienen. Ook andere potentiële inzenders zijn hier op geattendeerd.

Op 1 december 2008 zijn in totaal 24 voorstellen ontvangen. Alle voorstellen zijn in december en januari beoordeeld door de Commissie van Deskundigen. Het complete rapport van deze commissie is in deze catalogus opgenomen.

Van 7 maart t/m 7 juni 2009 is in Nieuw Land Erfgoedcentrum in Lelystad een expositie van alle inzendingen te zien. De eerste openbare discussie daarover vindt bij de opening plaats. Expositie en discussie in Noord-Holland volgen later in dit jaar.

SAMM wil op deze plaats grote waardering uitspreken voor de inspanningen van alle inzenders die, elk op eigen wijze, een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van Markermeer en IJmeer. SAMM is bovendien de Commissie van Deskundigen bijzonder dankbaar voor de zorgvuldige wijze waarop deze haar taak vervulde. In die dank betreft SAMM ook het team van Deltares/Rijkswaterstaat en het bureau Must, die alle inzendingen analyseerden. Inge Paeßens (bureau Must) heeft al het materiaal verwerkt tot een fraaie en overzichtelijke expositie, waarvoor SAMM haar zeer erkentelijk is. En SAMM dankt tenslotte de Stuurgroep TMIJ voor het in haar gestelde vertrouwen en de ruimhartige wijze, waarop deze dit hele project heeft mogelijk gemaakt.

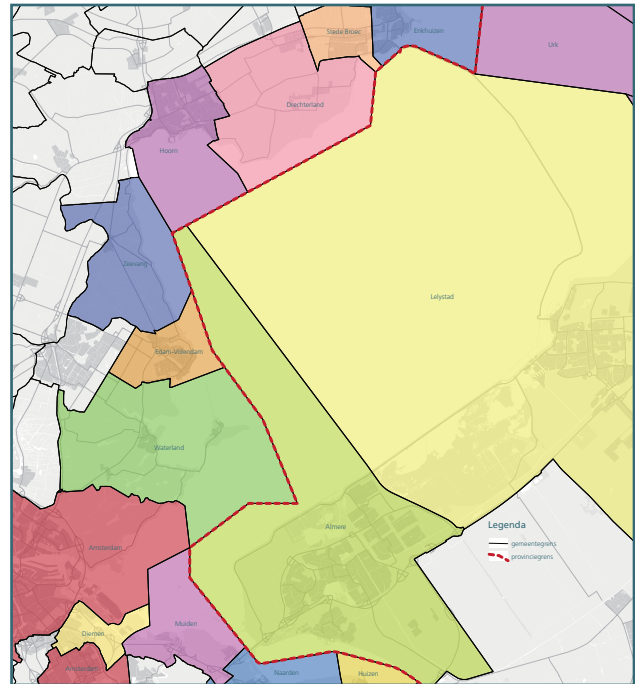
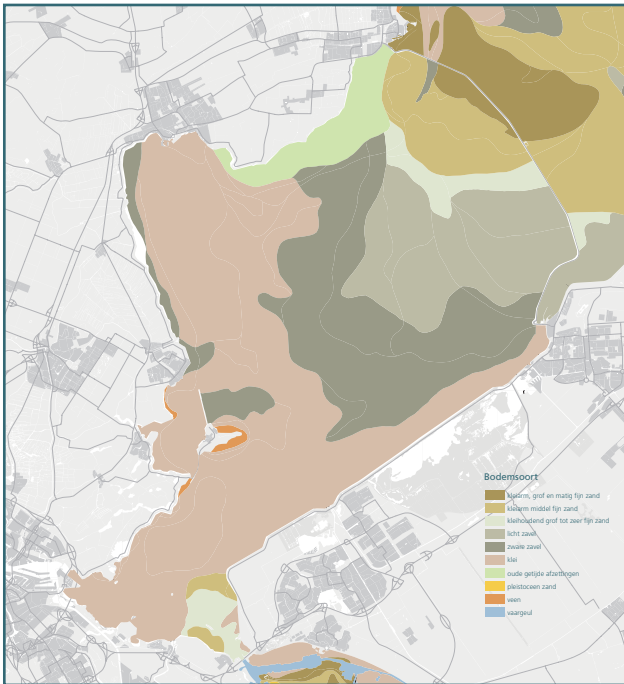
Wij onderstrepen graag het advies van de Commissie van Deskundigen aan de Stuurgroep TMIJ om van het 'momentum' gebruik te maken en die het rijk oproept om zichzelf vooral als centrale 'kanshebber' te zien en daarnaar te handelen.

Lelystad, maart 2009

Genootschap Flevo
Kamer van Koophandel Gooi-, Eem- en Flevoland
Kamer van Koophandel Noordwest-Holland
Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer
Vereniging Vrienden van de Markerwaard

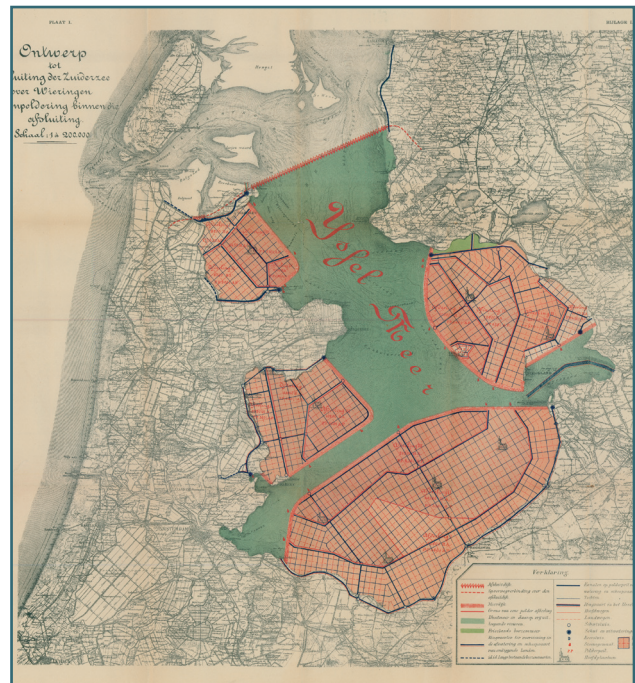
	pagina
Introductie	6 - 7
Drie lokale inrichtingsvoorstellen aan Noord-Hollandse zijde	7 - 8
Drie lokale inrichtingsvoorstellen aan Flevolandse zijde	9 - 10
Drie inrichtingsvoorstellen voor het IJmeer	10 - 11
Negen voorstellen voor het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer	12 - 16
Drie voorstellen voor een nu of later aan te leggen Markerwaard	16 - 17
Drie voorstellen van experimentele aard	18 - 19
Het vervolg	19 - 20
Rapport van de commissie van deskundigen	21

Introductie



Het plangebied van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer

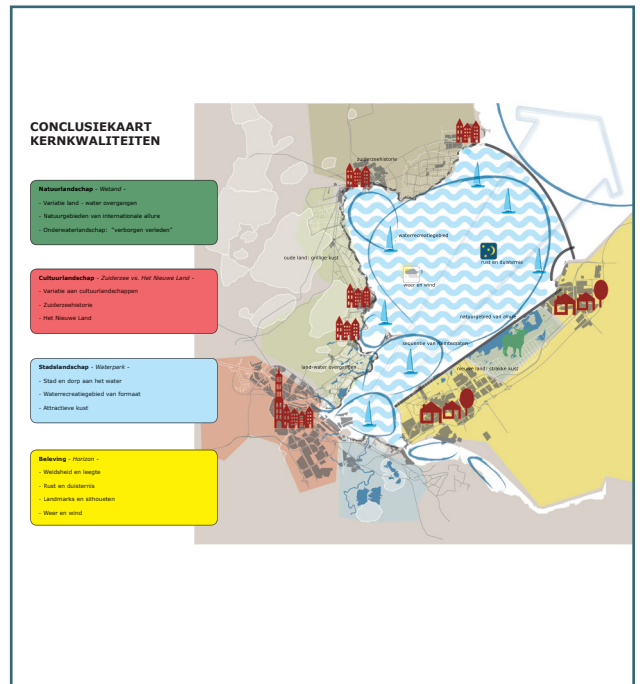
De studies en voorstellen over de toekomstige ontwikkeling en inrichting van deze meren strekken zich landinwaarts uit tot een afstand van rond 5 kilometer van de dijk. Dat is gewenst gelet op de samenhang van land en water voor waterhuishouding, natuur, recreatie en andere vormen van menselijk gebruik. Voor beide meren is in september 2008 een ontwerpbesluit gepubliceerd tot aanwijzing ervan als beschermd natuurgebied. Links is de bodemgesteldheid afgebeeld en rechts de gemeentelijke en provinciale indeling.



Plan Lely

In Nederland begint de discussie over eventuele afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee ten tijde van de droogmaking van de Haarlemmermeer. Het eerste plan dateert van 1848. In 1886 komt de discussie in een stroomversnelling door de oprichting van de Zuiderzeevereniging. Deze laat Cornelis Lely onderzoek doen en een plan maken. Dat komt 5 jaar later gereed. Weer 15 jaar later, aan de vooravond van de eerste wereldoorlog, kondigt de koningin in de troonrede een wetsvoorstel aan. In 1918 wordt de wet tot afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee door het parlement aangenomen.

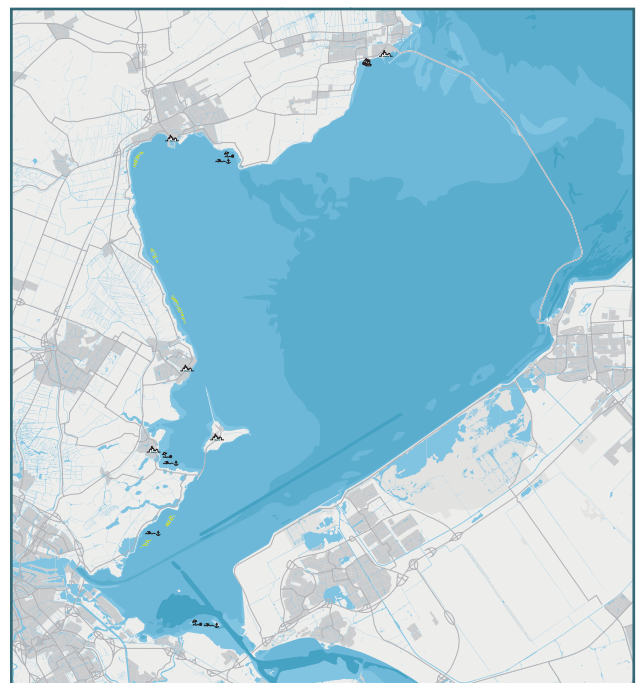
Nieuw Land Erfgoedcentrum, Lelystad



Ontwikkelingsperspectief TMIJ

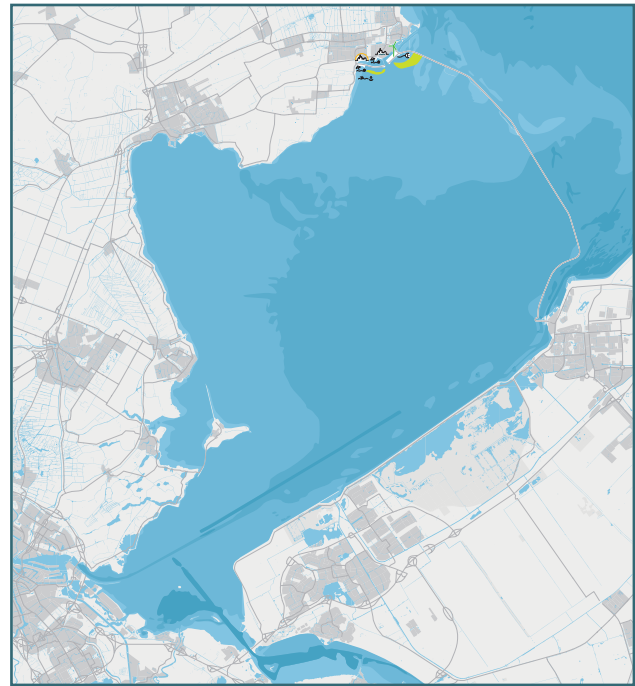
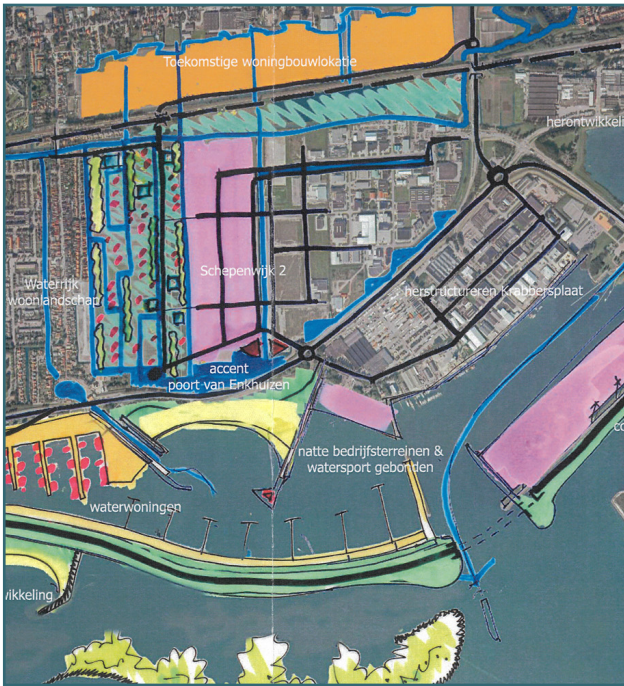
De Toekomstagenda Markermeer en IJmeer (TMIJ) maakt deel uit van het in 2007 door het kabinet gelanceerde programma Randstad Urgent. Andere projecten in ditzelfde programma zijn de schaa sprong van Almere, mogelijke uitbreiding vliegveld Lelystad ten behoeve van Schiphol en openbaar vervoer Schiphol – Amsterdam – Almere – Lelystad. De Toekomstagenda Markermeer en IJmeer is vooral gericht op opgaven van waterhuishouding en natuurontwikkeling, mede gelet op de andere projecten. Het in april 2008 gepubliceerde ontwikkelingsperspectief dient als kader voor de inrichtingsvoorstellen.

Drie lokale inrichtingsvoorstellen aan Noord-Hollandse zijde



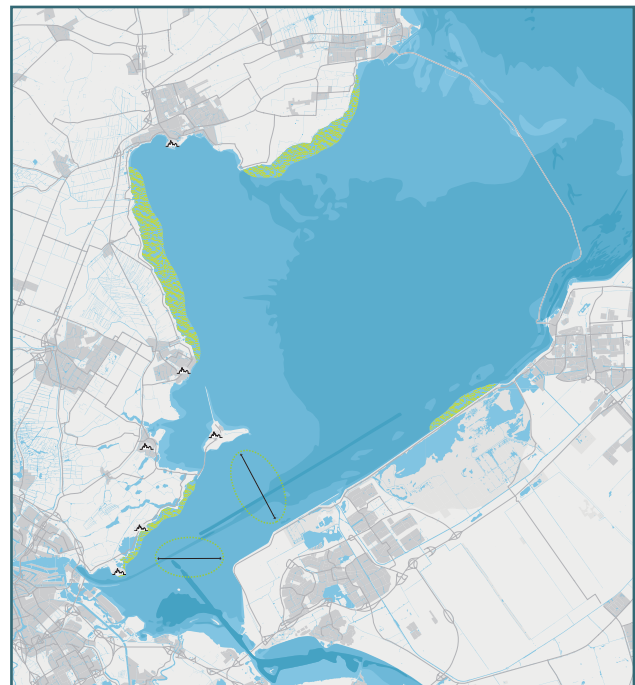
01. WF9 (Andijk, Drechterland, Enkhuizen, Hoorn, Koggenland, Medemblik, Opmeer, Stede Broec, Wervershoof): Ideeën voor het Markermeer

Het voorstel is uitdrukkelijk gericht op lokale omstandigheden en belangen van West-Friesland, naast het pleidooi voor de aansluiting van de Westfrisiaweg op de Houtribdijk (interregionale wegverbinding Alkmaar-Zwolle). Gelet op de strikt lokale insteek van de inzending meent de commissie dat deze ook op de gangbare wijze door de betrokken autoriteiten kan worden beoordeeld.



02. Enkhuizen / Stede Broec: Kustontwikkeling Enkhuizen / Stede Broec

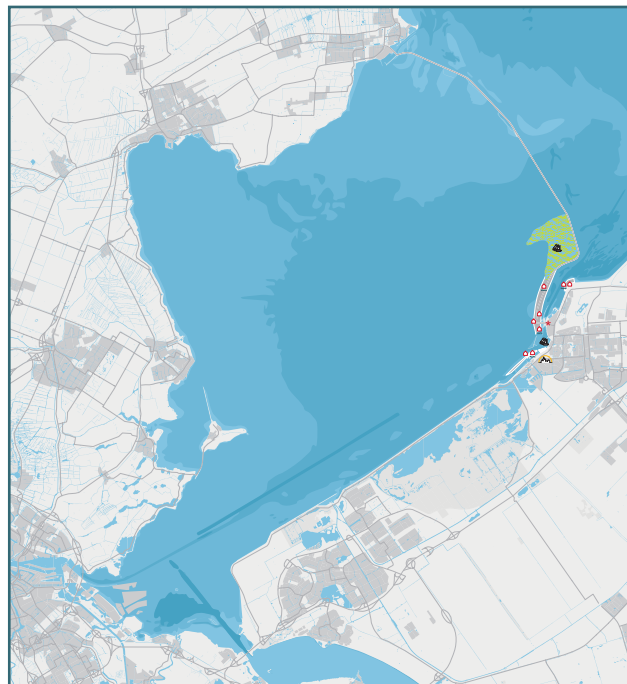
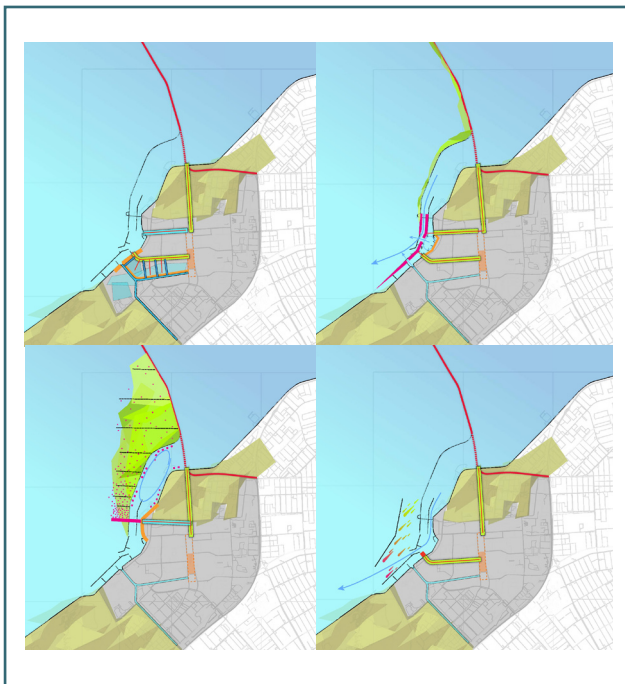
Het voorstel kan worden beschouwd als een verdere concretisering van de inzending van de WF9. De commissie verwacht geen betekenende effecten van deze voorstellen op waterhuishouding, veiligheid en natuurontwikkeling en bescheiden, vooral lokale effecten voor de recreatie.



03. Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer: Te kust en te keur

De inzending is een krachtig pleidooi voor het handhaven van de bestaande situatie, met bijzondere aandacht voor de monumentale betekenis van de waterkerende dijk. De commissie waardeert de cultuurhistorische analyse, die aan dit voorstel ten grondslag ligt, evenals de gevolgde procesgang. Effecten van dit voorstel op waterhuishouding, natuur en recreatie zijn niet te verwachten.

Drie lokale inrichtingsvoorstellen aan Flevolandse zijde



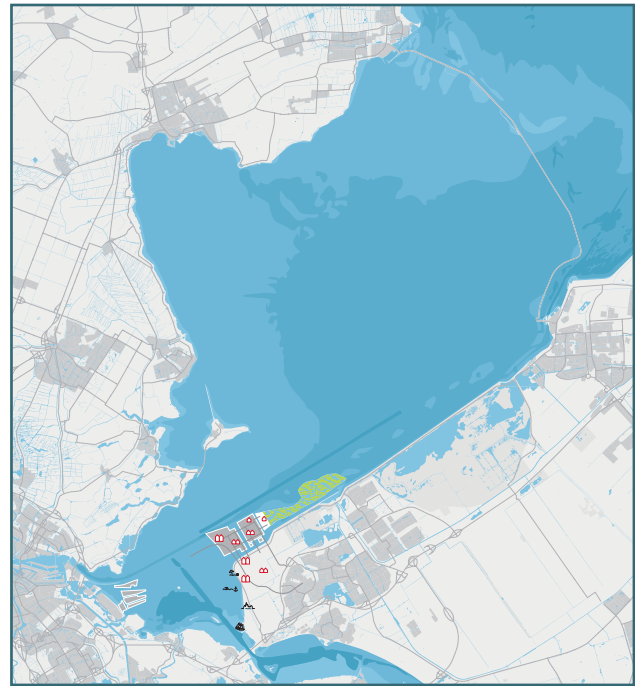
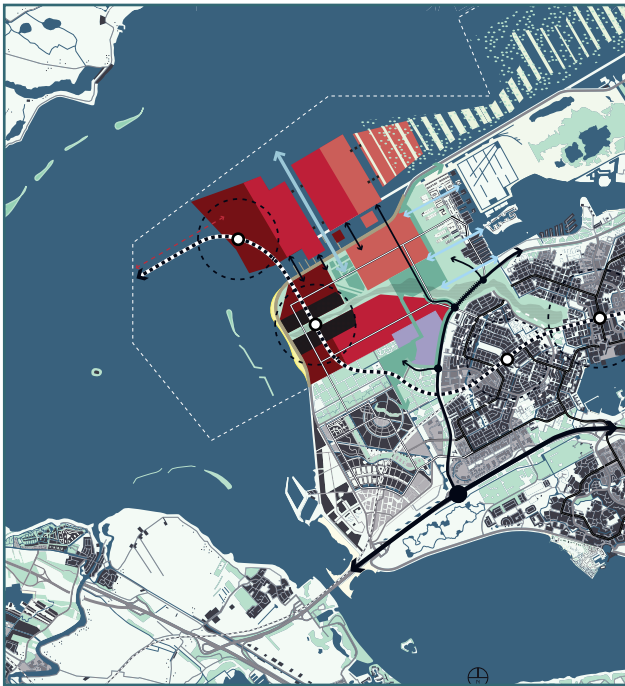
04. Lelystad: Kustontwikkeling Lelystad

De commissie merkt op dat het Markermeer overwegend tot de gemeente Lelystad behoort. In dat kader is het opmerkelijk dat het voorstel zich tot de kustzone van Lelystad beperkt. De commissie verwacht geen betekenende effecten ervan op waterhuishouding en veiligheid. Effecten op natuurontwikkeling zijn onduidelijk en in sommige scenario's potentieel negatief. De recreatieve meerwaarde komt niet altijd goed uit de verf.



05. Atelier Almere 2030+: Maritiem Almere

Dit inspirerende ontwerp is in opdracht van Almere en Amsterdam vervaardigd. Het ontwerp geeft het volle pond aan de maritieme ontwikkeling van Almere Pampus, als recreatieve waterstad, gekoppeld aan en mogelijk dankzij een openbaar vervoerverbinding met Amsterdam. Voor het IJmeer werkt het voorstel ecologisch mogelijk negatief, afhankelijk van de vormgeving van de IJmeerverbinding. Elders in het Markermeer worden verder niet uitgewerkte suggesties gedaan voor verbetering van condities voor natuurontwikkeling.

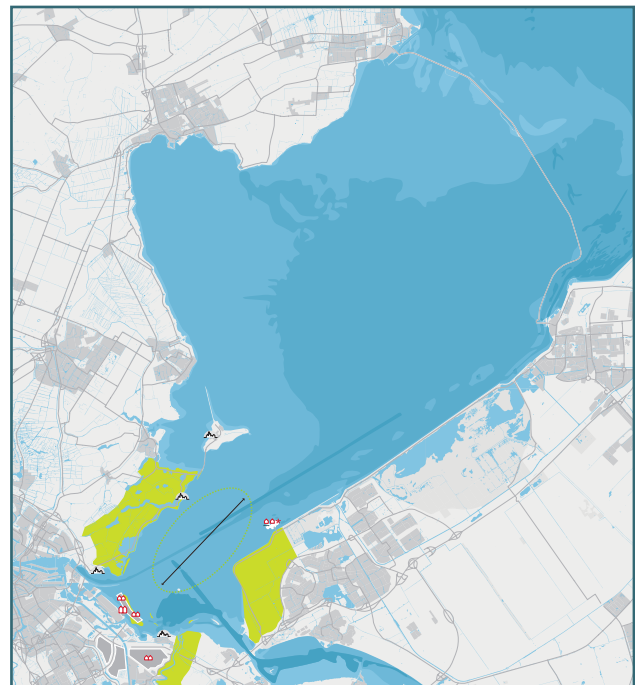


06. Masterplan Almere Pampus

Het voorstel dient als rekenmodel voor de onderhandelingen tussen gemeente en rijk over de schaa sprong van Almere. Het idee om Almere Pampus gedeeltelijk in het IJmeer te ontwikkelen wordt slechts als optie vermeld. Het voorstel omvat lokale suggesties voor recreatie en natuurontwikkeling in relatie tot wonen.

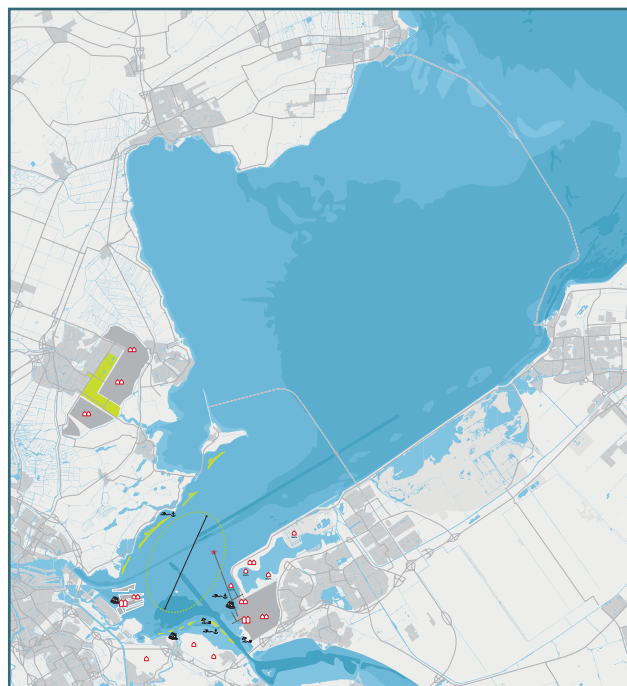
Het Toekomstbestendige Ecologisch Systeem voor het Markermeer en IJmeer, als voorgesteld door de stuurgroep TMIJ, moet ecologisch ruimte scheppen voor deze ontwikkeling.

Drie inrichtingsvoorstellen voor het IJmeer



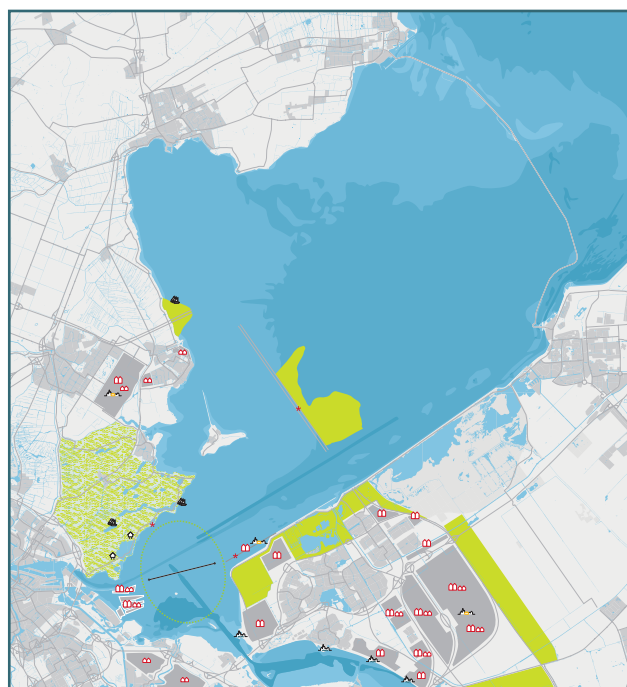
07. T. Schaap: Licht

Het voorstel is gericht op het behoud van het IJmeer als groot, door zon, wolken en wind belicht en bewogen wateroppervlak. Daartoe worden ook de randen van het IJmeer consequent groen gehouden (Waterland en Almere) dan wel groen gemaakt (Zuidover IJmeer, door zuidwaartse verlegging van de A1). Hierdoor nemen zowel de natuurwaarden als de recreatieve waarden van het IJmeer en zijn oevers toe.



08. Annemieke Diekman Landschapsarchitecten / Dijk & co Landschapsarchitectuur / K. Laglas / MG² / MUST stedenbouw / T. Woldendorp / S. van der Werf: De IJ-werken

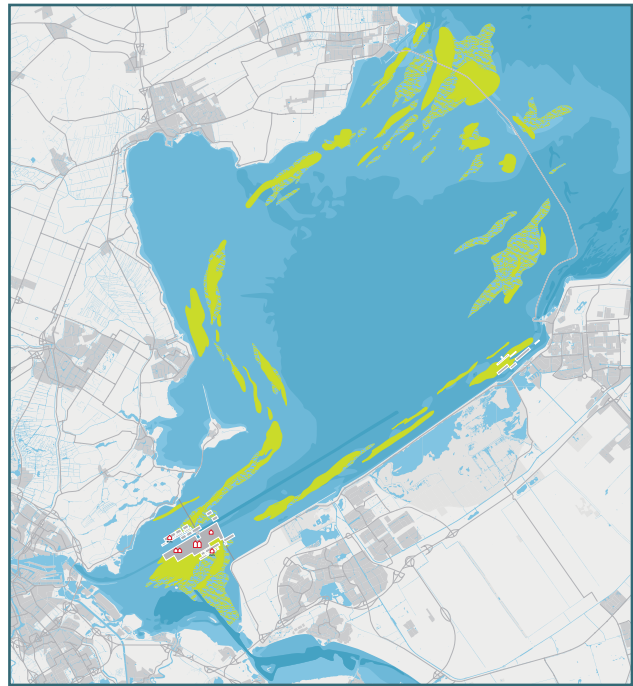
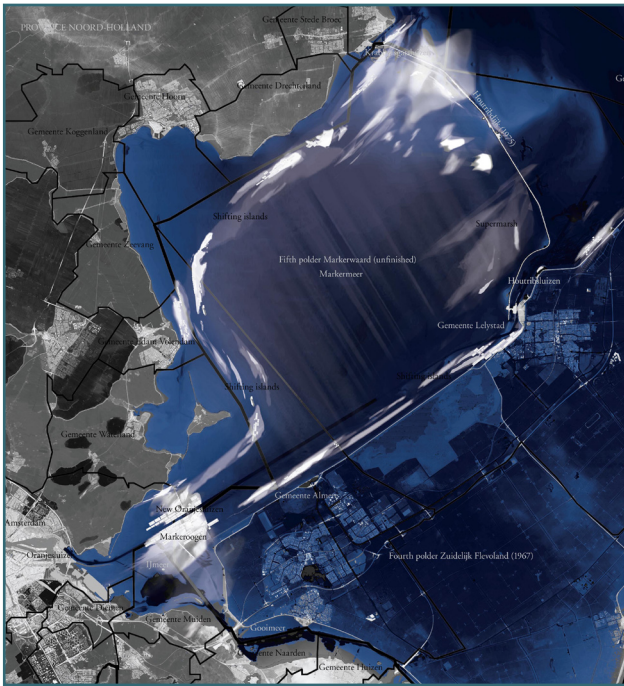
Het voorstel getuigt van een brede regionale oriëntatie. Zo is een evenwichtig voorstel ontstaan, dat onder meer op elegante wijze een zorgvuldig ontworpen verbinding met Noord-Holland maakt en zo een IJmeerverbinding weet te vermijden. Door de voorgestelde compartimentering is in het sterk vergrote IJmeer een helder, plantenrijk watersysteem te verwachten. Compartimentering is niet positief voor watersport.



09. Ingenieursbureau Amsterdam / Amer adviseurs bv: Marker Ring

Het voorstel berust op een regionale visie, die inzet op het completeren van de infrastructuur aan de noordzijde van Amsterdam en het open houden van het IJmeer als natuur- en recreatiegebied. Almere manifesteert zich aan het IJmeer via een spectaculaire strip op de zuidwestpunt. De natuurwaarden rondom het IJmeer worden verhoogd door een combinatie van buitendijkse en binnendijkse maatregelen. De vaarverbindingen blijven open dankzij tunnels in de ring.

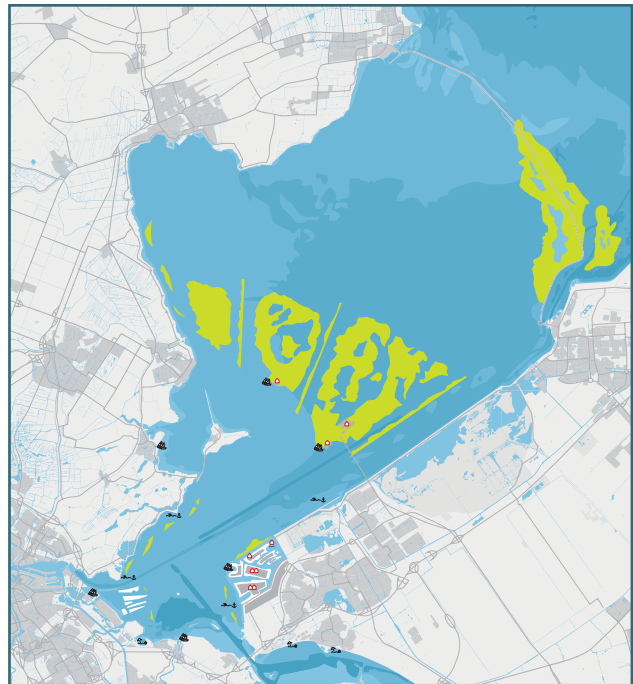
Negen voorstellen voor het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer



10. Palmesino Rönnskog: Unfinishable Markermeer

Dit ontwerp is in opdracht van RWS/RIZA ontwikkeld voor de Architectuur Biënnale Rotterdam. Het idee van 'shifting islands' spreekt tot de verbeelding, zeker met betrekking tot zo te creëren natuurwaarden. Zich verplaatsende eilanden in deze vorm zijn onuitvoerbaar, omdat ze ogenblikkelijk verdwijnen door verzakken en eroderen. Wel heeft dit ontwerp doorgewerkt in diverse andere voorstellen. Nadere uitwerking en ontwikkeling ervan is aan te bevelen.

The 'Unfinishable Markermeer' project was designed by John Palmesino, John Lonsdale, Ann-Sofi Rönnskog, with the support of the Rijkswaterstaat through Jan Wouter Bruggenkamp, Mennobart Van Eerde, Ronald Roosjen. It was further developed by PALMESINO RÖNNSKOG – Territorial Agency, with a commission by Rijkswaterstaat, also as part of the WINN Initiative. © PALMESINO RÖNNSKOG Territorial Agency 2008



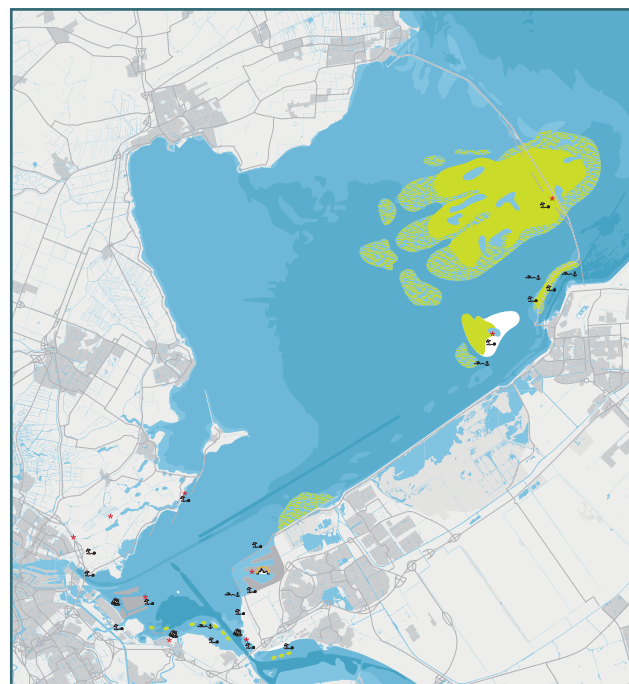
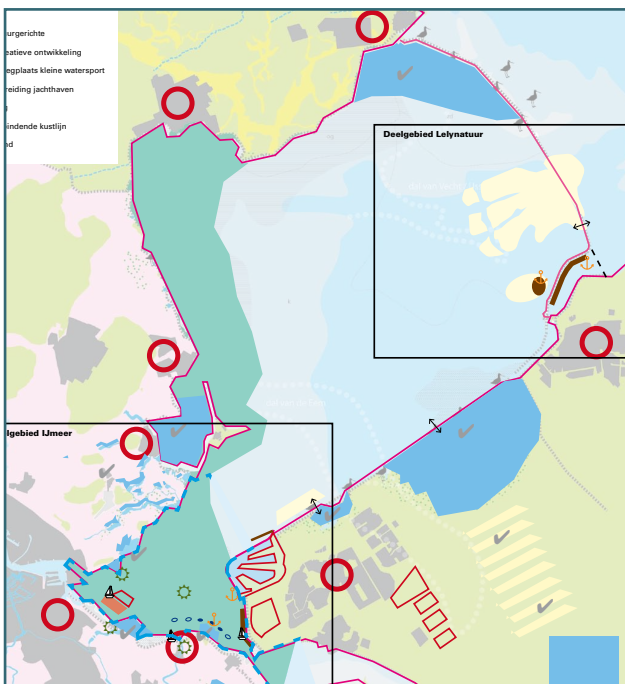
11. Ballast Nedam / Ymere / Bouwfonds / DN Urbland / Ben Kuipers: Lely's water

Het voorstel heeft een brede regionale oriëntatie. De drie forse moerasedilanden doen recht aan maat en schaal van het Markermeer. Uitvoering van dit kostbare plan vergt omvangrijke hoeveelheden grond (aanleg ervan als drie polders is vermoedelijk een factor 10 goedkoper). De commissie heeft hoge verwachtingen van de natuurwaarden van dit plan en ziet ook goede kansen voor recreatie. Almere Pampus als waterstad via binnenwaarts verleggen van de dijk verdient overweging.



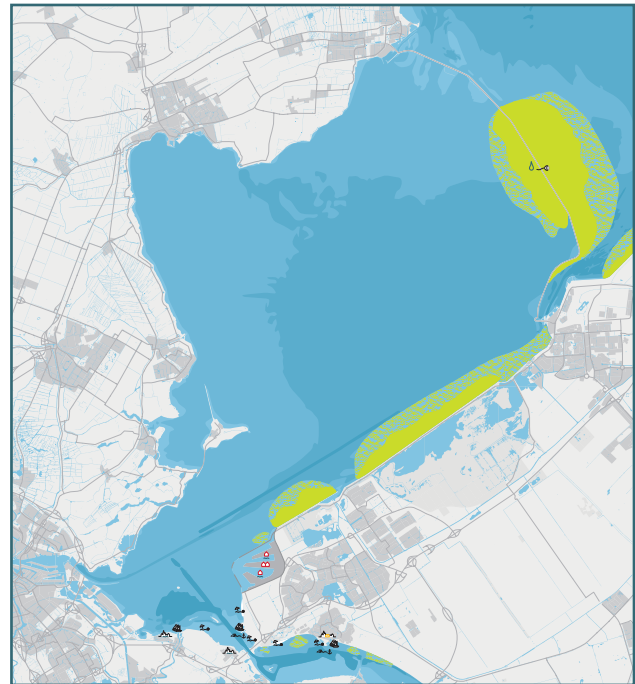
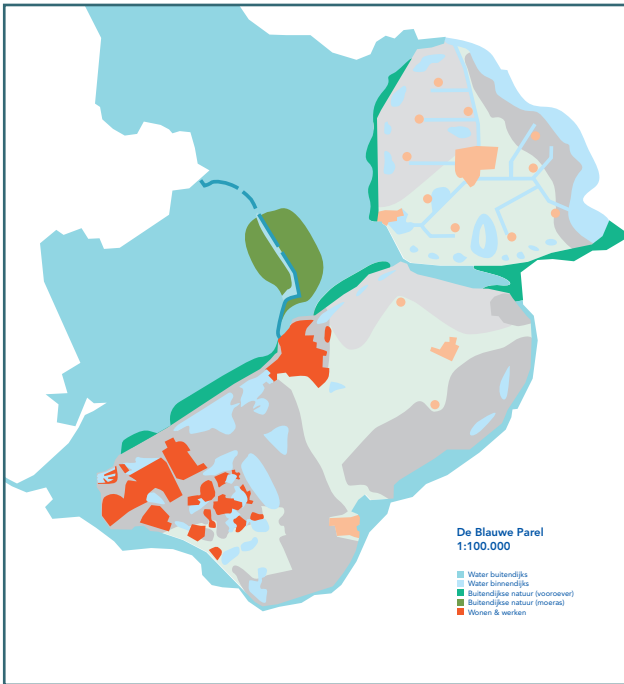
12. West 8 / Boskalis: IJ- en Markermeer

Een weloverwogen voorstel, ook met betrekking tot de grondbalans. De ruimtelijke kwaliteit van het ontwerp overtuigt. Op onderdelen rijzen vragen. Is de afmeting van het IJmeer voldoende voor een goede milieukwaliteit indien de uitwisseling met het Markermeer vermindert? Zijn de stroomsnelheden in het kanaal door Markeroog niet te hoog? Kan je de Oranjesluizen wel open zetten? Behoeft de lagune aan de noordzijde niet kostbare oeververdediging, die het natuurlijke karakter teniet doet? Maar het eindoordeel van de commissie blijft positief.



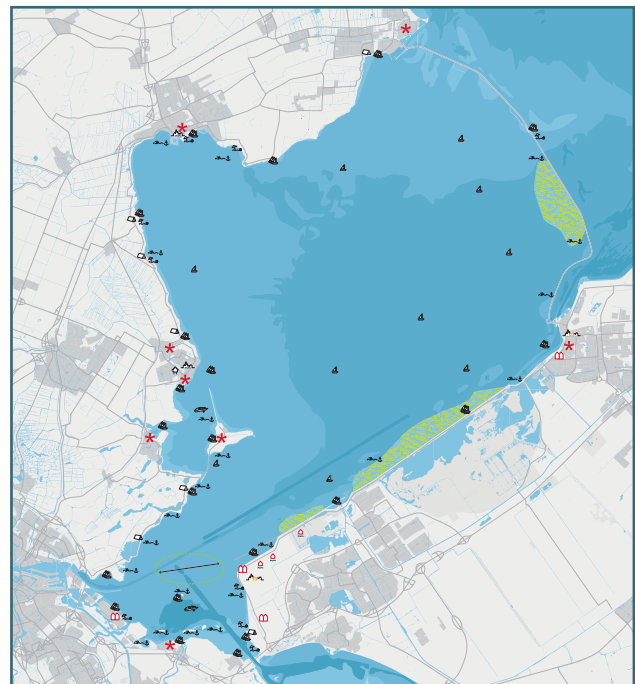
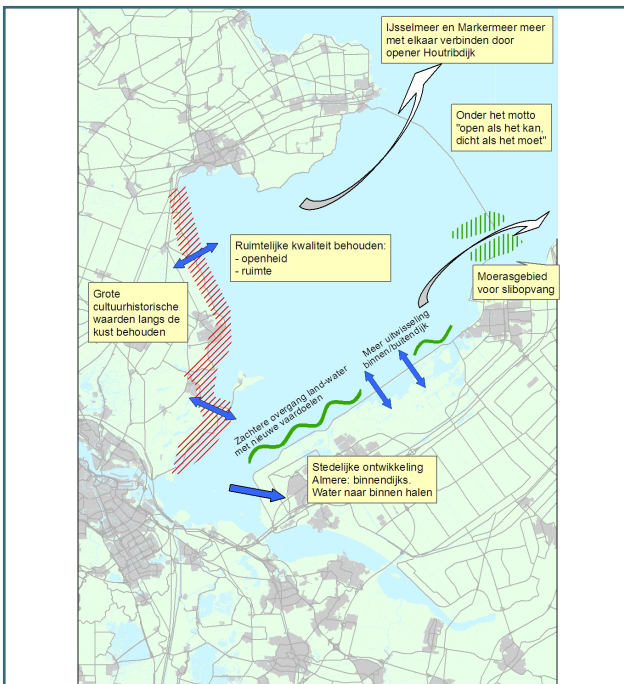
13. Staatsbosbeheer / Natuurmonumenten / Milieufederatie Noord-Holland / Natuur en Milieu Flevoland / Milieucentrum Amsterdam: LelyNatuur en Waterpark

Weldoordacht voorstel van vijf natuurorganisaties, die zich grondig hebben verdiept in het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer en de kwaliteiten van de bestaande situatie goed benutten. Er is sprake van een fors meekoppelend recreatief belang. De twee uitgewerkte deelgebieden zijn goed gekozen. De natuurwaarden van het 'oermoeras' zijn evident, de voorgestelde scheiding tussen weg en dijk intrigerend, het effect van het moeras op de slibhuishouding echter onzeker. Almere Pampus als waterstad via binnenwaarts verleggen van de dijk verdient overweging.



14. Natuur en Milieu Flevoland: De Blauwe Parel van Nederland

Het voorstel zet in op toevoegen van voorlanden langs dijken en dammen van de IJsselmeerpolders. Dit zijn, door de waterdiepte, zeer kostbare ingrepen, waarmee de effecten op het verhogen van natuurwaarden niet in balans zijn. Voor de slibhuishouding spelen ze eveneens vermoedelijk geen rol van betekenis. Het 'vergeten' randmeer van de Noordoostpolder heeft zeker recreatieve potentie. Almere Pampus als waterstad via binnenwaarts verleggen van de dijk verdient overweging.

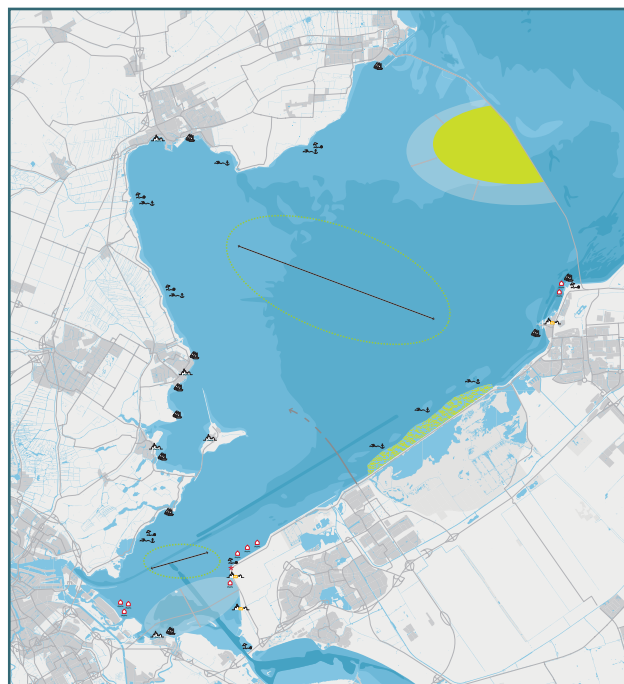
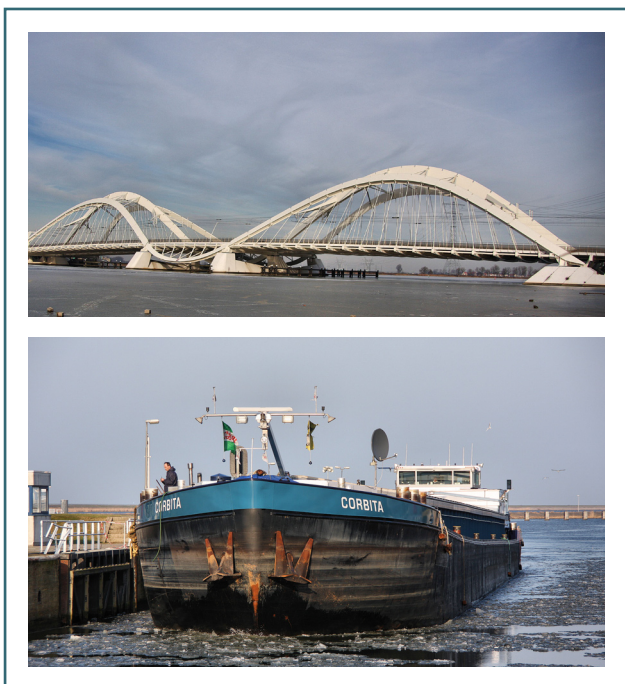


15. Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer / Stichting Waterrecreatie IJsselmeer & Randmeren:

Samen meer IJsselmeer

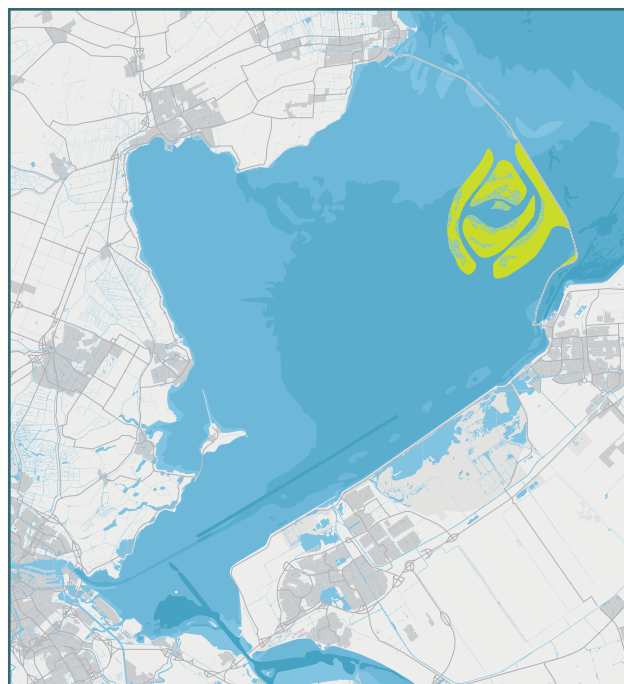
De analysekaart is vervaardigd op basis van de kaart 'Recreatie in het Markermeer en Ilmeer' (TMUJ / PFL / SR / Arcadis).

Het voorstel zet in op de combinatie en onderlinge versterking van cultuurhistorische waarden van de Hollandse oeverzijde, natuurontwikkeling en recreatie, met behoud van het open water als leidend beginsel. Voorstellen voor verbetering van de natuurwaarden zijn niet uitgewerkt. De recreatieve potenties zijn in de toelichting goed onderbouwd. Openen van de Houtribdijk is beleidsmatig achterhaald, maar zou ook overigens weinig winst voor natuur en recreatie opleveren.



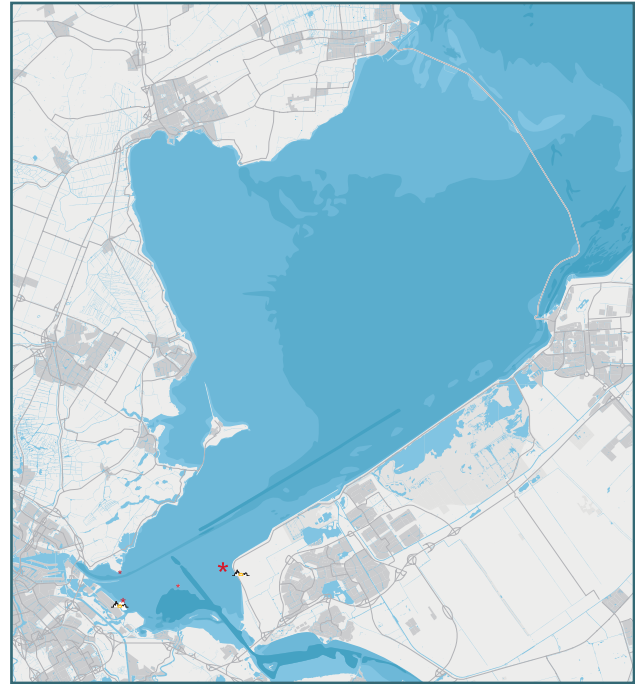
16. Kamer van Koophandel Gooi-, Eem- en Flevoland / Kamer van Koophandel Amsterdam / Kamer van Koophandel Noordwest-Holland: De waarde van water

Het voorstel zet in, zoals blijkt uit de titel, op de waarde van water en stelt daarmee de sociaal-economische belangen in het gebied op de voorgrond. De inzenders achten deze belangen in het gepresenteerde Ontwikkelingsperspectief onderbelicht, Op de wel in het ontwikkelingsperspectief behandelde aspecten, zoals waterhuishouding, natuur en recreatie, gaat het voorstel niet erg overtuigend in. Nuttig is dat de toegevoegde waarde van ingrepen als belangrijk toetsingscriterium wordt genoemd.



17. Arcadis: Dynamisch oermoeras

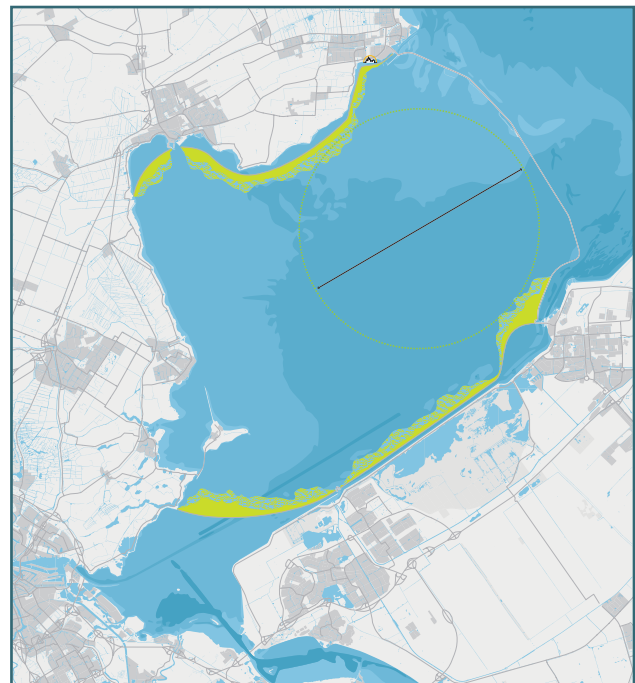
Het voorstel is een studie in opdracht van RWS naar mogelijke vormen van een 'oermoeras'. De inzending is verhelderend, omdat de studie duidelijk maakt dat het maken van een 'oermoeras' als een civieltechnisch hoogstandje moet worden beschouwd, dat bij de beoogde omvang van enige duizenden hectaren ook vele tientallen jaren van aanleg zal vergen. De natuurwinst is evident. Het effect op de slibhuishouding zeer onzeker.



18. Stichting NATni: DRIJFburg/NATni

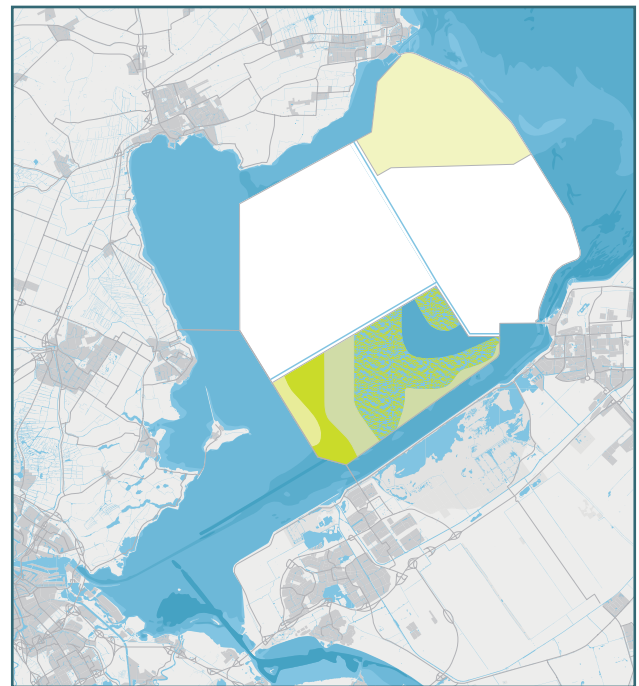
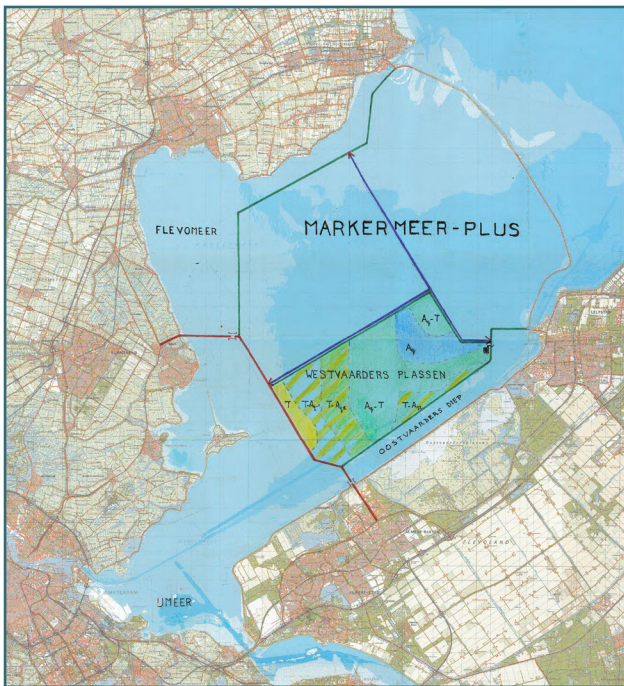
Het voorstel omvat twee voorstellen: (1) een onderwatersmuseum annex educatief centrum, gericht op de kenmerken en ontwikkelingsmogelijkheden van een duurzame delta en (2) een autarkisch drijvend eiland dat ruimte biedt tot experimenteren met biotopen en habitats. De materiële omvang van deze projecten is zo bescheiden dat deze waterhuishoudkundig en ecologisch altijd zullen zijn in te passen. Voorzieningen van deze soort kunnen zeker een nuttige functie vervullen als informatiecentrum tijdens de voorgenomen ontwikkelingen in dit watergebied.

Drie voorstellen voor een nu of later aan te leggen Markerwaard



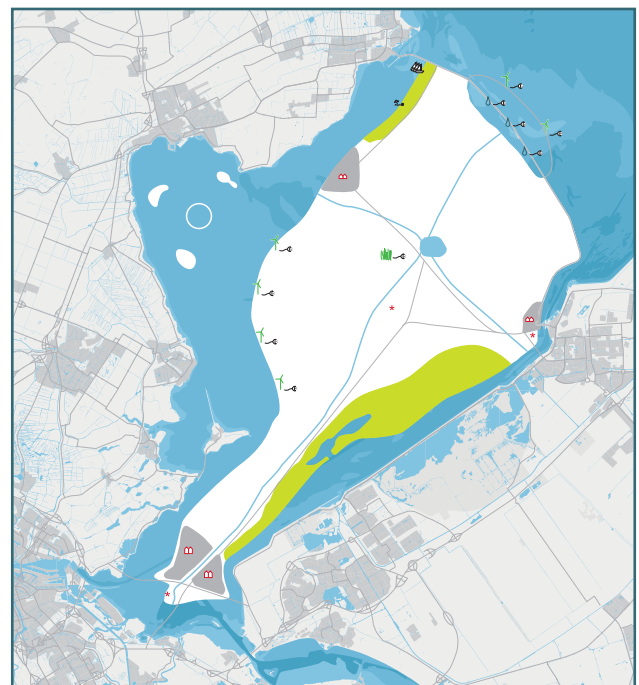
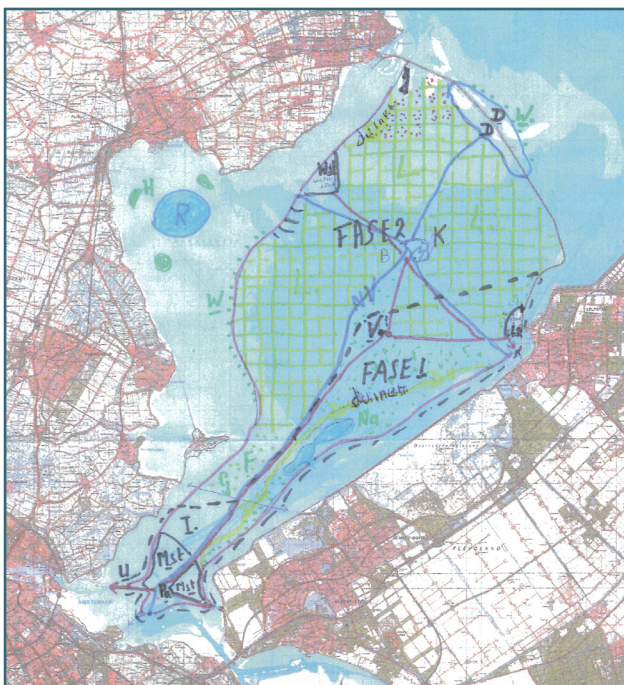
19. Vereniging Vrienden van de Markerwaard: Markermeer Plus, verhelderd

Het voorstel beperkt zich tot de aspecten waterhuishouding en natuurontwikkeling. De voorgestelde compartimentering is waterhuishoudkundig overbodig, maar ook niet bezwaarlijk (recreatief echter wel). Openhouden van de Oranjesluizen is vermoedelijk niet mogelijk. De commissie waardeert de beoogde natuurontwikkeling positief, maar acht de daartoe voorgestelde inrichtingswerken onnodig omvangrijk en kostbaar en vermoedelijk ook weinig effectief. Op het gebied van recreatie heeft het voorstel niets te bieden.



20. J.H. Kop: Lely's legaat tot leven

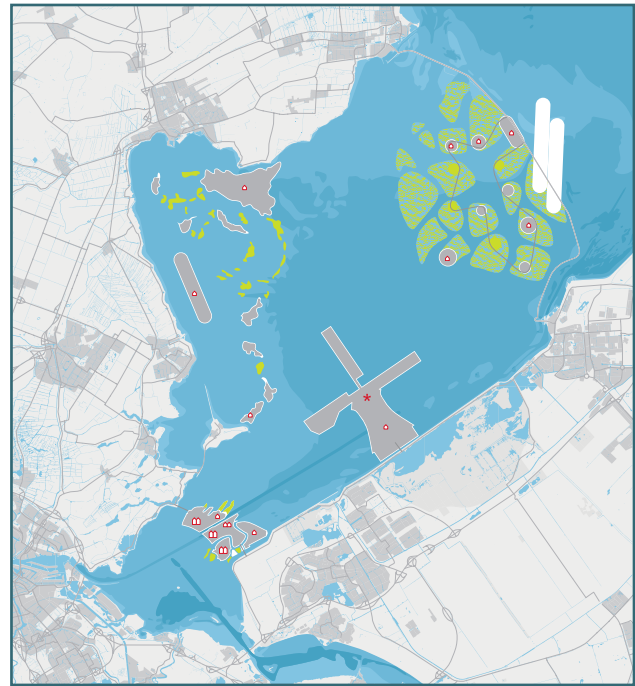
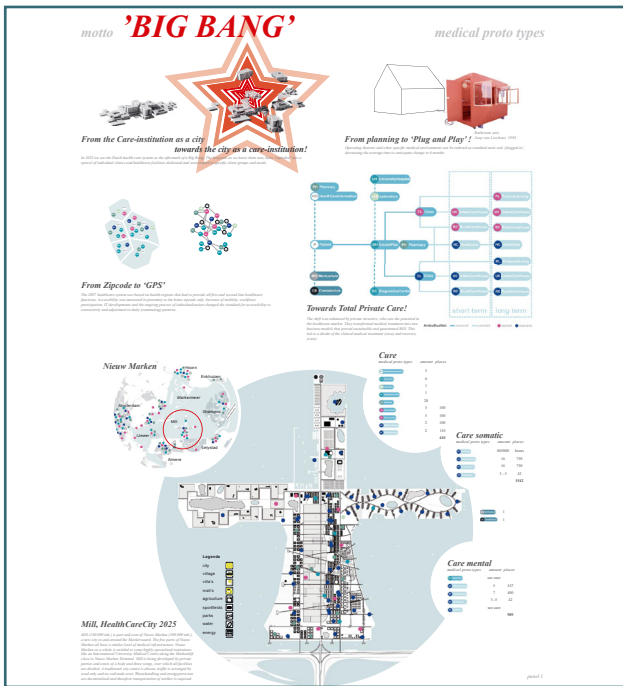
Het voorstel is om een gecompartmenteerde Markerwaard aan te leggen met een groot westelijk randmeer. Waterhuishoudkundig is het plan goed onderbouwd. De compartimentering is kostbaar, maar biedt gelegenheid tot het realiseren van verschillende milieutypen, waaronder tuinbouw. Uit een oogpunt van recreatie wordt het verlies aan groot open water negatief beoordeeld. De commissie onderschrijft de stelling dat natuur als evolutie (en successie van typen habitat) moet worden gezien.



21. J.G. in't Veld-Janse: Een Markerwaard

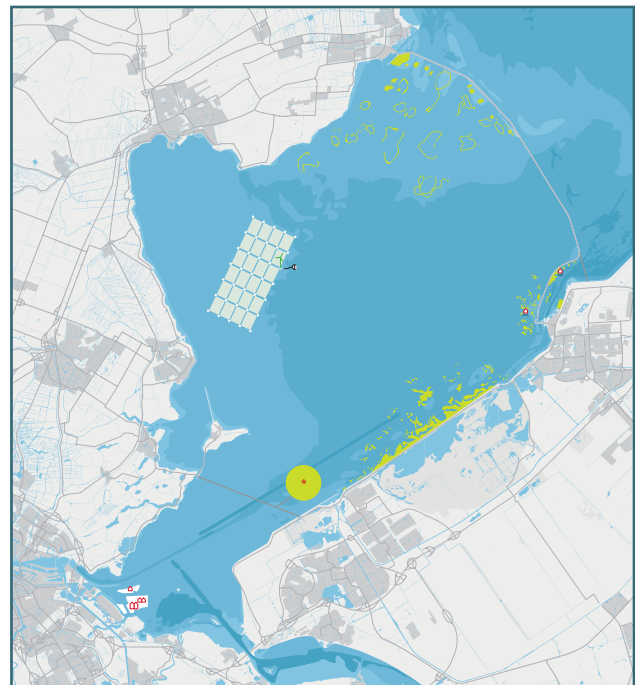
Het voorstel biedt een veelzijdige invulling van het Markermeer en IJmeer, dat dwars ingaat tegen het vigerend beleid. Het enorme randmeer aan de westzijde en de combinatie van randmeer en natuurgebied aan de oostzijde biedt goede kansen voor natuurontwikkeling. De recreatieve mogelijkheden van het plan zijn onderbelicht. Het voorstel heeft geen oog voor de waarde van groot open water. Het 'Hellegatsplein' als verkeersoplossing in het IJmeer oogt bizar.

Drie voorstellen van experimentele aard



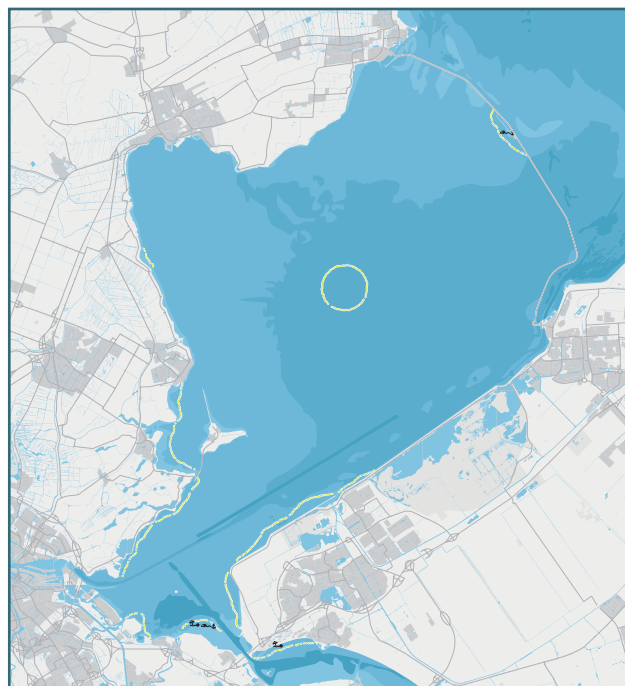
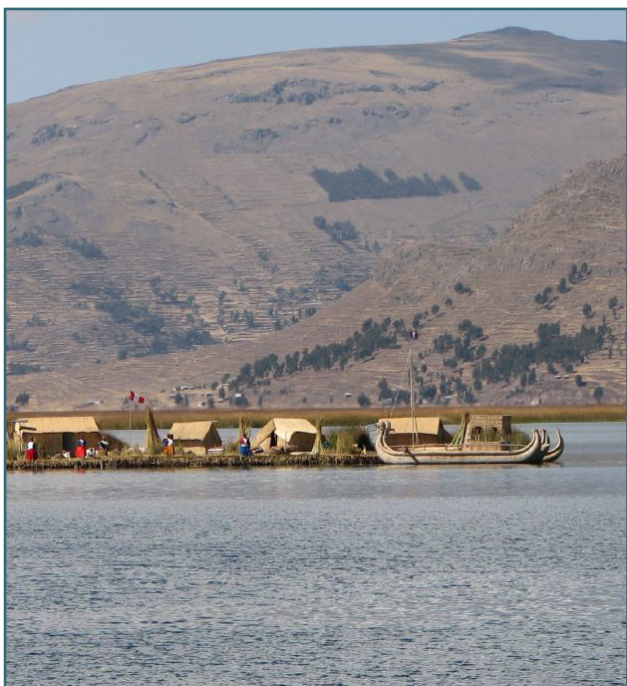
22. L. Kaper / C. Weeber: Big Bang

In dit voorstel is de ontwikkeling van Markermeer en IJmeer geen doel op zich, maar wordt de daar beschikbare ruimte benut als inspirerende omgeving voor een (prijswinnend) ontwerp voor een geheel nieuwe inrichting van de gezondheidszorg. De commissie constateert dat de Nederlandse cultuur om grote wateroppervlakken als inspiratiebron en ruimte voor experimenten te beschouwen blijkaar nog springlevend is.



23. LAP landscape & urban design: Het Markerpark

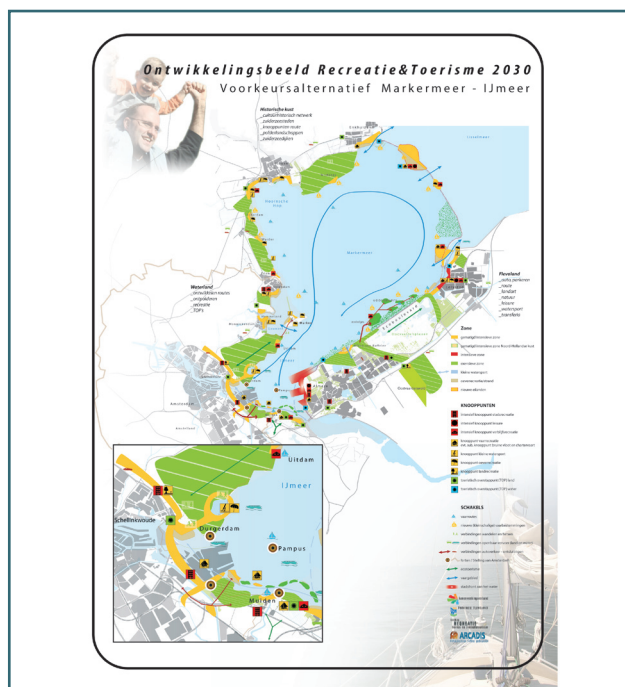
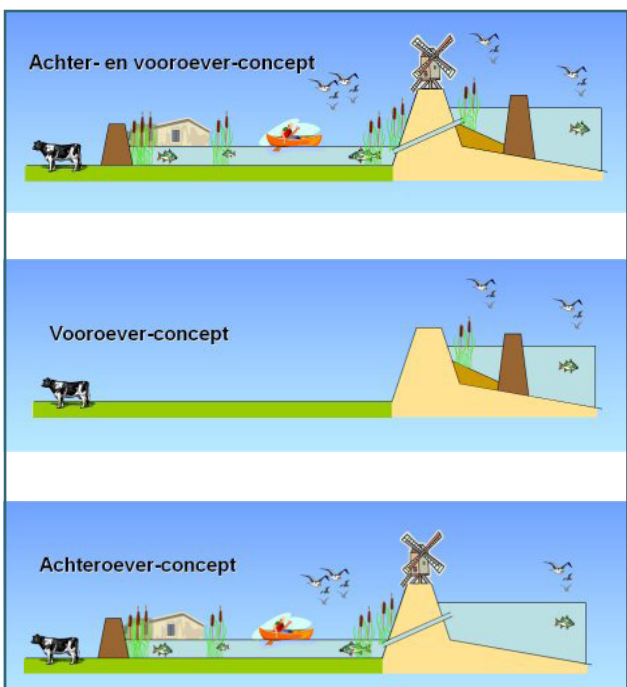
In dit voorstel wordt natuur niet beschouwd als beperkende randvoorwaarde, maar als kans om vastgeroeste opvattingen over landschap en stad een nieuwe impuls te geven. De ruimte van Markermeer en IJmeer dient als inspiratiebron voor een reeks van experimenten op het gebied van natuurontwikkeling, recreatie en verstedelijking. Bij verschillende daarvan zijn vraagtekens te plaatsen. De commissie vindt wel dat sommige voorstellen (zoals het Markerrif) nadere uitwerking verdienen.



24. M. van Hoorn: Multifunctionele drijvende eilanden

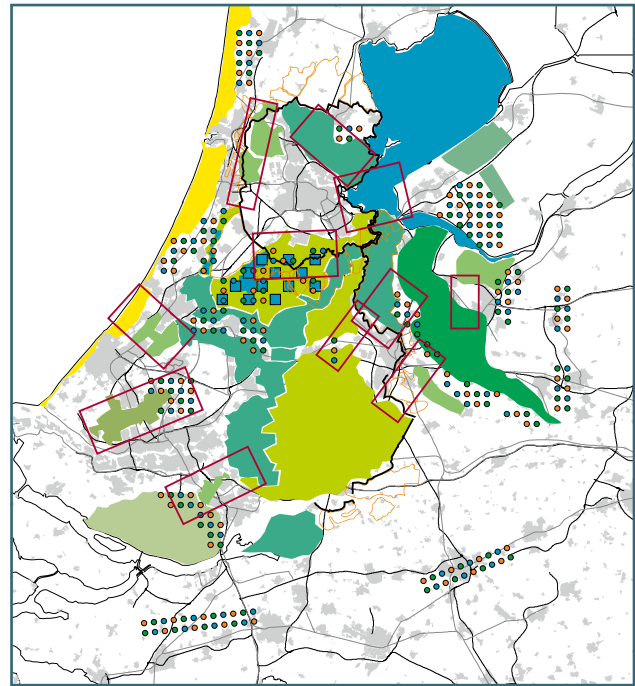
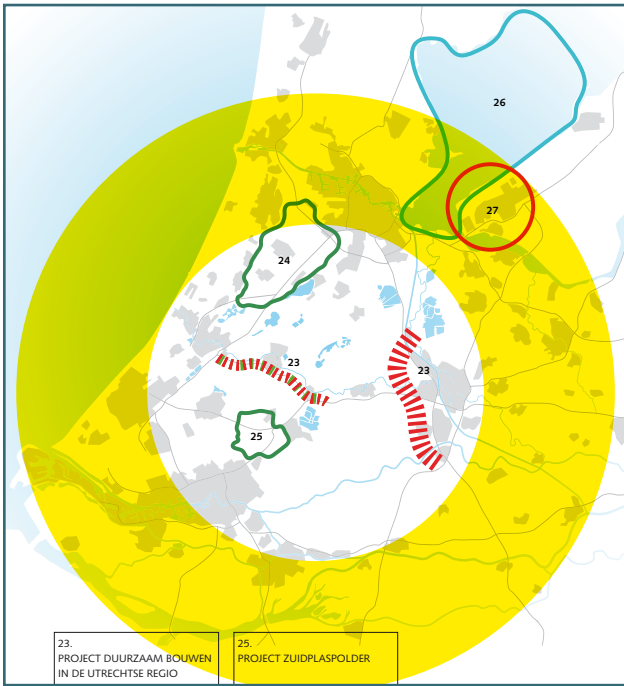
Het voorstel is een voorbeeld van een concreet experiment om een specifiek onderdeel van de natuurontwikkeling in Markermeer en IJmeer te bevorderen, namelijk het scheppen van gunstige condities voor de productie en de overlevingskansen van mosselzaad. De voorgestelde drijvende eilanden kunnen bovendien een positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het landschap van het Markermeer en IJmeer. De commissie adviseert dit voorstel een kans te geven.

Het vervolg



Nog meer inrichtingsvoorstellen

Ontwikkeling van ideeën over een mogelijke inrichting van het Markermeer en IJmeer zijn nog in volle gang. Bij de 24 voorstellen, die in de inventarisatieronde in 2008 zijn ingediend zal het niet blijven. Begin 2009 verscheen een voorstel voor 'achteroevers' van Roel Doef (Rijkswaterstaat) en Remco van Ek (Deltares) en een 'recreatievisie' van de projectgroep TMIJ, die deze in samenspraak met diverse belangengroepen liet ontwikkelen door Arcadis. Ook van anderen zullen zeker nog voorstellen volgen.



Actuele beleidscontext

De actuele beleidscontext wordt bepaald door vier verschillende, onderling min of meer onafhankelijke nationale beleidskaders. Dat is allereerst het programma Randstad Urgent, waarmee de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer als urgent project is aangemerkt. Drie andere beleidskaders bepalen de voorwaarden binnen welke deze toekomstagenda vorm moet krijgen. Dat zijn de Structuurvisie Randstad 2040 (ruimtelijke ordening), het ontwerpbesluit aanwijzing Natura 2000 gebied (natuurbescherming) en de beleidsvisie IJsselmeergebied (waterhuishouding). Het advies van de Commissie van Deskundigen speelt hier op in.

Hoe nu verder?

Enkele voorbeelden

T. Schaap: Licht
Een plan op regionale schaal kan alleen tot uitvoering komen op basis van een akkoord tussen belanghebbenden en een grondreclatie op dezelfde schaal. Belanghebbenden zijn het rijk, waterschappen, gemeenten, de grote grondgebruikers en organisaties voor natuur en milieu en voor verkeer en vervoer. De burgemeesters van Amsterdam en Almere nemen het initiatief tot een Nationaal Park IJmeer. Daarvan maken ook het Vlaanderen en de essentiële verbindingen met de ecologische hoofdstructuur deel uit.

Team de U-werken: de U-werken
In dit plan zijn drie provincies betrokken, zeven gemeenten, het rijk en de waterschappen. Zij moeten samen een projectorganisatie vormen om hun belangen op elkaar af te stemmen. Het project moet worden geleid door een eveneens bestuurder. Deze moet een projectgericht bestuurskader samenstellen dat grootschalige regionale opgaven kan aanpakken en de bevoegdheid heeft om besluiten te nemen. Het op orde brengen van onder andere het watersysteem en de ecologie vraagt om een krachtig bestuurskader die ontwikkelt en grond in bezit heeft. De succesvolle strategie van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIP) laat zien dat dit een effectieve aanpak is. Ook in Engeland is bij grote stedelijke herstructureringsopgaven goede ervaring opgedaan met een dergelijke werkwijze.

Ingenieursbureau Amsterdam/Amer adviseurs bv: Marker Ring
Duidelijk is dat voor het vervolgtraject, en met name de financiering ervan, het maatschappelijk nut nader onderzocht moet worden. Dit kan in beeld gebracht worden met een kosten-baten analyse (KBA). De KBA kan ook bijdragen aan de draagvlakdiscussie, omdat enerzijds het nut voor de maatschappij als geheel wordt begaafd en anderzijds inzichtelijk wordt gemaakt wie profiteert en wie betaalt.

Om de ingrepen die in dit plan beschreven zijn op een effectieve manier te kunnen managen, zullen de verantwoordelijkheden en bevoegdheden duidelijk moeten worden verdeeld tussen de betrokken partijen. Dit zijn niet alleen de al eerder betrokken overheidspartijen, maar ook de waterschappen en private partijen.

Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer/Stichting Waterrecreatie IJsselmeer & Randmeren: Samen meer IJsselmeer
Het is noodzakelijk dat er een bevoegd en grootheidbevoegd adviesorgaan voor het IJsselmeergebied komt, waarin de bij het gebied betrokken overheden en maatschappelijke organisaties op een evenwichtige wijze zijn vertegenwoordigd. Overheden zijn verantwoordelijk voor beleid en nemen besluiten.

J.H.Kop: Lely's legaat tot leven
De implementatie van Lely's legaat tot leven is een inspanning van for-

Palmesino Rönnskog: Unfinishable Markermeer
Een sketse tot ons voorstel voor de toekomst van de Markermeer regio is het versterken van de instrumenten en instituties die capaciteit kunnen opbouwen. Er is behoefte aan een nieuwe territoriale autoriteit, die de transformatie op de verschillende schaalniveaus kan organiseren en beheren, die verbanden kan bewerkstelligen tussen opkomende processen van zelforganisatie en algemene condities op regionale, nationale, Europese en mondiale schaal en op die manier nieuwe impulsen tot verandering injecteert.

Het doel van deze gebiedsautoriteit moet zijn om een democratische ruimte te scheppen voor de ontwikkeling van het Markermeer. Een ruimte die beschermt tegen en het terugdringen van uitoefening van arbitraire macht. De belangrijkste functie daarvan zou zijn om drie groepen van complexe onderhandelings te coördineren: tussen ontwikkelaars, gemeenten en provincies, tussen deelen en aanverwante bevolkingen en belangengroepen en tussen al deze partijen en de regulerende bestuurslichamen op lokale, nationale en Europese schaal.

Ballast Nedam / Ymre / Bouwfor / DN Urland / Ben Kuipers: Lely's water
De intentie van dit plan is gebiedsgericht en projectmatig vele doelen tegelijk te realiseren vanuit een integrale visie op het totaal. Met een aanpak waarbij meerdere doelen in één project worden verenigd, wordt tevens een basis gelegd voor maatschappelijk draagvlak. Door werk met werk te maken en budgetten te koppelen kan bovendien de effectiviteit van projecten – waar de volkswaardevoeding steeds scherper op het – worden vergroot. De uitvoeringsstrategie is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:
- projecten vormen getintegreerde interventies
- verschillende projecten moeten elkaar onderling aanvullen en versterken
- nu kiezen voor de meest strategische ingrepen is een krachtige impuls voor een duurzame ontwikkeling van de Markermeer-IJmeer regio.

West 8 / Boskalis: U- en Markermeer
Het voorstel vraagt een fundamentele opspuiting over een noodzakelijke transformatie van de Nederlandse planning:
1. urgentieverklaring op basis van waarneming
2. formulieren van probleemstelling voor IJmeergebied
3. de integrale opgave: ieder voor zich werkt niet.
Decentraal wat kan, centraal wat moet. Het rijk stuurt op hoofdlijnen, de regio neemt integrale uitwerking ter hand. Gebiedsontwikkeling via werk met werk maken, publiek-private samenwerking en waartogen van terugverdringcapaciteit.

Vereniging Vrienden van de Markerwaard: Markermeer Plus, verhelderd
De gronden en wateren van het Markermeer zijn vrijwel geheel in eigen-

RAAM 2009

Rijksbesluit
Amsterdam
Almere
Markermeer

EN DAN?

VOORBEELD RUIMTE VOOR DE RIVIER (VEUWEGHED BI HOOGWATER IN NEDERLAND)

VERKENNING
- 2001: beleidsvoorstellen planologische kernbeslissing (pkb)
- Ruimte voor de Rivier
- Bangarant selecteren van 40 meest effectieve maatregelen uit 700 lokale voorstellen
- 2007: vaststelling pkb door parlement

PLANUITWERKING
- overeenkomst rijk-betrokken overheden over afronding planfase: toetsingskader (programma van eisen), toekomtomenten, bijgesteld condities, inschakeling rijk
- mogelijk maken van maatregelen door gemeenten en waterschappen via inrichtings- en bestemmingsplannen
- halfjaarlijkse rapportage aan parlement door programmabureau Rijkswaterstaat

LUITVOERING
- verantwoordelijkheid van lokale overheden
- ruimte scheppen in contracten voor innovatieve kracht van bedrijven
- coördineren van de vele vergunningen
- oplossen van juridische puzzels

RESULTATIE SNELLER & BETER (advies commissie Elverding)

VERKENNING
- vroege, ruime participatie betrokkenen
- gebiedsgewijze benadering
- handhaven van tenuitlijnen
- afweging van effecten
- zwaarte
- helder politiek voorkeursbesluit
- vaststelling in Tweede Kamer

PLANUITWERKING
- eenvoudiger rekenen
- werken met bandbreedtes en maatregelpakketten
- werken met doelverwachtingen en flexibiliteitsplanningen
- duidelijke sanctie op overschrijden van tenuitlijnen
- inspraak en bespog

LUITVOERING
- besluit is projectbesluit wet RO
- coördinatie tientallen vergunningen
- opleveringsloos

VOORBEELD MARNE - LA - VALLÉE (advies commissie Elverding)

VERKENNING
- planologisch kader (structuurschema) SDRIF: Schéma Directeur de la Région Ile de France
- financieel kader (contract staat - regio) CPER, Contract de Plan Etat et Region (beide documenten worden eens per 5 jaar geactualiseerd)

PLANUITWERKING
- instellen regionale ontwikkelingsautoriteit EPA: Etablissement Public d'Aménagement (EPA is een zelfstandige ontwikkelingsinst onder regionaal politiek bestuur)
- voorbereiden plannen voor deelgebieden ZAC: Zone d'Activité Concrète

LUITVOERING
- Marne-la-Vallée (nu 250.000 inwoners, over enkele decennia 400.000) is ingedeeld in 25 ZAC's, waarvan zowel begin als einde van de operatie een bestuursbesluit vergt, gegeven de bijzondere wettelijke bevoegdheden tijdens uitvoeringperiode

Hoe nu verder?

Verscheidende inzenders hebben zich de vraag gesteld hoe hun plannen tot uitvoering te brengen. Dit heeft geleid tot een tiental suggesties over de organisatie van de besluitvorming. Het ingewikkelde beleidskader (een voorlopige lijst telt 46 titels van wetten en andere verplichtende documenten) maakt deze vraag ook zeer ter zake.

De Commissie van Deskundigen verwijst in dit kader naar het rapport Sneller en Beter, het recente advies over besluitvorming van de Commissie Elverding. Ter vergelijking worden enkele voorbeelden van andere grote projecten gegeven: Ruimte voor de Rivier (Nederland) en Marne-la-Vallée (Frankrijk).

Rapport van de commissie van deskundigen

De natuur is niet gericht op – en niet ingericht voor – ‘duurzaamheid’, maar op en voor evolutie. De natuur behoudt niet, de natuur conserveert niet, de natuur verandert, wisselt, evolueert; de natuur is evolutionair.

J.H. Kop, een van de inzenders

Op 17 april 2008 heeft de Stuurgroep Toekomstagenda Markermeer en IJmeer (TMIJ) een Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer gepubliceerd. Dit project is één van de 33 projecten in het kabinetsprogramma Randstad Urgent.

Aansluitend hebben, op verzoek van deze stuurgroep, vijf maatschappelijke organisaties, verenigd in Samenwerking Markermeer (SAMM), in de periode mei – november 2008 een inventarisatie van inrichtingsvoorstellen voor het Markermeer en IJmeer georganiseerd. Tot en met de eerste week van december 2008 zijn in totaal 24 inrichtingsvoorstellen bij SAMM ingediend.

Op 29 september 2008 is tijdens een bijeenkomst in Lelystad aan de destijds bekende potentiële inzenders van voorstellen uiteengezet, op welke wijze de beoordeling van de voorstellen zou plaatsvinden. Deze beoordeling vindt plaats door een onafhankelijke Commissie van Deskundigen op de gebieden waterhuishouding, ecologie, recreatie, technische en juridische uitvoerbaarheid en ruimtelijke kwaliteit. Ter ondersteuning van het werk van de commissie zullen alle voorstellen twee analytische bewerkingen ondergaan: (a) een inhoudelijke analyse aan de hand van uitgangspunten en doelstellingen van het genoemde Ontwikkelingsperspectief, en (b) een cartografische analyse van de voorgestelde ruimtelijke ingrepen en beoogde vormen van ruimtegebruik. Beide analyses hebben tot doel het inzicht in de voorstellen te vergroten en de onderlinge vergelijkbaarheid te bevorderen.

Op 16 en 18 december 2008 (in twee groepen) en op 22 januari 2009 (plenair) heeft de onafhankelijke Commissie van Deskundigen de voorstellen beoordeeld. Het voorliggende rapport is een verslag van haar bevindingen.

De commissie heeft de bijeenkomsten in december benut om zich een eerste indruk te verwerven van de ingezonden voorstellen, een werkwijze voor de definitieve beoordeling af te spreken en meer in het algemeen tot een eerste oriëntatie te komen van de aard van haar taak.

Afgesproken werd om het commissieoordeel voor te bereiden door voor alle voorstellen afzonderlijk steeds aan twee commissieleden te vragen een advies daarover voor te bereiden. In combinatie met de inhoudelijke en cartografische analyses zou het zo mogelijk worden om alle voorstellen binnen de beschikbare tijd van één plenaire vergadering van een hele dag van een oordeel te voorzien.

Van de bespreking is verslag gemaakt dat in het voorliggende rapport is verwerkt. De definitieve tekst daarvan is vervolgens via enkele commentaarrondes van de commissieleden door de voorzitter van de commissie vastgesteld.

De commissie spreekt zijn grote waardering uit voor de analytische bewerkingen van de ingezonden voorstellen. Deze hebben een belangrijke functie gehad bij het verkrijgen van een goed inzicht in alle

voorstellen afzonderlijk zowel als een vergelijkend overzicht van de inzendingen in hun geheel. De commissie merkt voor de goede orde op dat haar oordeel over de inzendingen volstrekt onafhankelijk is.

Deze onafhankelijkheid van de commissie betreft ook zijn positie ten opzichte van het nog voortdurend in beweging zijnde beleidskader, zoals dat tot uitdrukking komt in de verschillende projecten die betrekking hebben op het Markermeer en IJmeer in het Programma Randstad Urgent, ontwerp-aanwijzingsbesluiten tot aanwijzing van Markermeer en IJmeer als Natura 2000 gebieden en het Nationale Waterplan, met zijn uitwerking in de Beleidsnota IJsselmeergebied.

De opbouw van dit rapport is als volgt:

Begonnen wordt met een algemeen overzicht van de ingediende plannen en de perspectieven, die deze voorstellen bieden voor de verdere ontwikkelingen in het Markermeer en IJmeer. Vervolgens worden alle voorstellen elk afzonderlijk van een beoordeling door de commissie voorzien. Tenslotte rondt de commissie dit oordeel af met een aantal conclusies en een advies aan SAMM en via deze ook aan de Stuurgroep Toekomstagenda Markermeer en IJmeer en aan het rijk.

Algemeen overzicht:

De commissie is onder de indruk van het grote aantal inzendingen en de rijkdom van ideeën, die dit vertegenwoordigt. Het tekent de verworvenheden van een lange planningstraditie en de diepgewortelde Nederlandse planningcultuur, dat zo velen, zonder enige tegenprestatie van de zijde van de inventariserende partij anders dan een openbare beoordeling en expositie van de plannen, bereid bleken om ideeën te leveren en plannen te tekenen voor de verdere ontwikkeling van het beschouwde gebied.

Van de 24 inzendingen zijn er 4 afkomstig van gemeenten, 7 van maatschappelijke organisaties, 7 van bedrijven of consortia van bedrijven (inclusief architectenbureaus) en 6 van particulieren.

De commissie constateert dat er grote verschillen zijn in de presentatie van de inrichtingsvoorstellen. Sommige inzenders beperken zich tot een conceptuele verbeelding van ideeën. Anderen leveren al dan niet globale schetsen. En weer anderen doen min of meer gedetailleerde inrichtingsvoorstellen. Het zal duidelijk zijn, dat hoe vager de voorstellen zijn in ruimtelijke zin, hoe moeilijker het wordt om de effecten daarvan op gebieden als waterhuishouding, natuurontwikkeling, recreatie en in het bijzonder ruimtelijke kwaliteit te kunnen benoemen en beoordelen. In deze fase van ideeënontwikkeling, waarin het juridische toetsingskader nog nauwelijks bekend is en de plannen gekenmerkt worden door een hoog abstractieniveau is eveneens nog moeilijk te beoordelen in hoeverre en onder welke voorwaarden de plannen juridisch uitvoerbaar zijn. Gezien de open procesgang, die de Stuurgroep TMIJ bij het ontwikkelen van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer volgt, meent de commissie dat het kabinet deze kans moet benutten om het advies van de Commissie Elverding een praktische invulling te geven.

Bij nadere beschouwing onderscheidt de commissie zes typen van inzendingen:

- a. 3 lokale inrichtingsvoorstellen van bescheiden omvang aan de Noord-Hollandse zijde van het gebied (Waterland, West-Friesland).
- b. 3 lokale inrichtingsvoorstellen aan de Flevolandse zijde van het gebied (Lelystad, Almere).
- c. 3 inrichtingsvoorstellen voor het IJmeer.
- d. 9 voorstellen voor het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer.
- e. 3 voorstellen voor een nu of later aan te leggen Markerwaard.

f. 3 voorstellen van experimentele aard.

Verskillende voorstellen zouden in verschillende categorieën kunnen passen, dus deze indeling heeft niet meer dan een indicatief karakter.

De veelheid en variëteit van de voorstellen is, zoals altijd, een afspiegeling van verschillen in culturele levenshoudingen en verschillen in maatschappelijke belangen. Dit leidt niet alleen tot aanzienlijke verschillen tussen sommige voorstellen, maar ook tot soms opmerkelijke overeenkomsten. Niet de geringste kwaliteit van deze verzameling van territoriaal geconcretiseerde ontwikkelingsvoorstellen is dat daaruit blijkt dat bepaalde doelen met zeer verschillende ruimtelijke ingrepen zijn te realiseren. Dit biedt het perspectief, dat de openbare discussie zich van een abstract ideologisch debat kan opwerken tot een openbaar toegankelijke opinievorming over concrete inrichtingsvoorstellen. Dat biedt op zijn beurt kans op een maatschappelijk breed gedragen afstemming van belangen, die in meer abstracte ideologische discussies altijd achter de horizon verdwijnt. Het spreekt voor zich, dat de commissie hoopt dat deze kans zal worden benut.

Het geheel van inzendingen brengt de commissie tot de volgende conclusies:

a. Algemeen:

- De commissie is verheugd te constateren dat veel inzendingen op onderdelen een gemeenschappelijke noemer kennen. Er zijn als het ware een aantal 'families' van inrichtingsvoorstellen te onderscheiden. Dit biedt het perspectief dat indien inzenders elkaar weten te vinden, deze gemeenschappelijke noemer nog kan worden versterkt. Dit zou als positief effect kunnen hebben dat zowel de overeenkomsten als de verschillen tussen deze verschillende 'families' van plannen worden verhelderd. Dat zou op zichzelf al een nuttige bijdrage zijn aan de openbare meningsvorming. Dit kan er bovendien toe leiden, dat het draagvlak voor het door de Stuurgroep TMIJ gepubliceerde Ontwikkelingsperspectief nog verder wordt verbreed en verdiept.
- De commissie constateert dat het rijk de eerstverantwoordelijke partij is in de verdere ontwikkeling van Markermeer en IJmeer. Het rijk is immers tegelijkertijd inrichter van het IJsselmeergebied in zijn huidige gedaante, grondeigenaar, waterbeheerder, aanwijzer van deze wateren als natuurbeschermingsgebied en initiatiefnemend beleidsorgaan voor de schaa sprong van Almere en de uitbreiding van de luchthaven Lelystad. Het rijk is, in het hedendaagse planningjargon, daarmee de evidente 'probleemeigenaar'. De commissie meent echter, mede op grond van de vele inspirerende inzendingen, dat in dit geval het rijk eerder kan worden aangemerkt als de centrale 'kanshebber'. De commissie hoopt van harte dat het rijk dit kansrijke moment in de ontwikkeling van het IJsselmeergebied zal benutten om het Zuiderzeeproject op passende wijze af te ronden.
- De gebiedsgebonden verantwoordelijkheid van het rijk voor deze rijkswateren is geen aanleiding om te veronderstellen dat het rijk die verantwoordelijkheid ook als enige kan en moet invullen. De instelling van de Stuurgroep TMIJ wijst al op een brede regionale betrokkenheid. Vele inzenders doen voor deze operationele kant van de ontwikkeling ook voorstellen. Het rijk heeft ook zelf, bijvoorbeeld in het project Ruimte voor de Rivier, ervaring opgedaan met nieuwe vormen van bestuurlijke samenwerking, waarin de rijksverantwoordelijkheid tot uitdrukking is gekomen in een heldere procesgang, waarin dankzij transparante selectie van inrichtingsvoorstellen, binnen gestelde termijnen tot breed gedragen beslissingen is gekomen. Het recente advies van de Commissie Elverding kan in de ontwikkeling van het Markermeer en IJmeer concrete toepassing krijgen.

b. Juridische context:

- Een klein overzicht van vigerende wetgeving en relevante beleidsdocumenten telt ten minste 46 titels. Een complicatie daarbij is dat zeker 11 van deze wettelijk vereiste beleidskaders niet zijn vastgesteld. Wellicht zal deze situatie, in afwachting van de uitkomsten van jaren van onderzoek, de komende vijf jaar nog voortduren. De in december 2008 gepubliceerde Beleidsnota IJsselmeergebied vermeldt dat er in 2009 een verkenning van de juridische mogelijkheden ter zake plaatsvindt, maar de uitkomsten daarvan zijn nog onbekend. Onder deze omstandigheden kan in alle nuchterheid worden vastgesteld, dat bijvoorbeeld onder het huidige juridische natuurbeschermingsregime géén van de 24 inzendingen naar alle waarschijnlijkheid zonder beperkende voorwaarden tot uitvoering kan komen. Voor alle voorstellen is aanpassing van de geldende juridische regimes (natuur, water, ruimtelijke ordening, milieu) noodzakelijk, soms op wetgevingsniveau, soms op concreet uitvoeringsniveau. Voor vaststelling of aanpassing van geldende regelingen dient rekening te worden gehouden met Europeesrechtelijke verplichtingen, zoals die voortvloeien uit de Kaderrichtlijn Water, de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, die allen een streng beschermingsregime kennen. Experimenten en ontwikkelingen dienen binnen de geest van dit beschermingsregime te worden uitgevoerd. Het voorzorgsbeginsel speelt daarbij een belangrijke rol. Het wordt bij voorkeur zo toegepast, dat ontwikkelingen worden mogelijk gemaakt die recht doen aan zowel het ambitieuze beschermingsregime als aan de vele onzekerheden, waarmee moet worden omgegaan.
- Indien het open houden van het Markermeer en IJmeer in zijn huidige verschijningsvorm als onveranderlijke ruimtelijke hoedanigheid en identiteit wordt beschouwd, is geen van de voorstellen mogelijk. Geconstateerd moet echter worden dat niets doen slechts leidt tot een verdere ecologische achteruitgang van Markermeer en IJmeer. Ook voor de recreatieve doorontwikkeling van het gebied is dan geen ruimte. Datzelfde geldt voor plaatselijke stedelijke waterfronten en nieuwe verbindingen. De commissie constateert dat enkele actuele beleidsdocumenten beogen om voor al deze verschillende vormen van ruimtegebruik wel ruimte te scheppen, maar de juridische mogelijkheden daartoe zijn blijkbaar vooralsnog onduidelijk. In dit licht onderstreept de commissie de uitspraak van de Stuurgroep TMIJ in het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer, die luidt: 'Nieuwe ingrepen moeten de historische gelaagdheid respecteren en tegelijk een nieuwe, 21e eeuwse identiteit toevoegen'.

c. Waterhuishouding:

Veel inzendingen berusten op veronderstellingen, die niet zonder meer als juist zijn te beschouwen, maar vragen om nader onderzoek. Enkele voorbeelden mogen dienen ter illustratie.

- Tegengaan van slibopwerveling. In verschillende plannen worden geulen of putten voorgesteld om als slibopvang te dienen. Dit zal hoogstwaarschijnlijk niet werken omdat het slib niet door stroming horizontaal in beweging komt, maar door golfenergie overwegend verticaal. Breken van de wind door verkleinen van de strijklengte via strekdammen, kaden, dijken en eilanden biedt daarom meer perspectief. Ook het afdekken van de kleiige bodem met een zandlaag is denkbaar, al zal dit zeer voorzichtig en onder gunstige omstandigheden moeten worden uitgevoerd, om te voorkomen dat het zand direct in de sliblaag verdwijnt.
- Het maken van gaten in de Houtribdijk als bijdrage aan het oplossen van de slibproblemen in het Markermeer is om dezelfde reden vermoedelijk weinig effectief.
- De slibproblemen deden zich ook al vóór de aanleg van de Houtribdijk voor. Nog afgezien van het feit, dat deze mogelijkheid door de Beleidsnota IJsselmeergebied (die, in navolging van het advies van de Commissie Veerman, een mogelijk peilverenval tot anderhalve meter tussen IJsselmeer en Markermeer verkent) lijkt achterhaald, heeft het maken van gaten in deze dijk voornamelijk nadelen: (a) bij grote afvoer van de IJssel kunnen peilverhogingen tot rond 0,70 m + NAP in het Markermeer en

IJmeer optreden, die verhoogde risico's meebrengen voor oude en nieuwe eilanden in deze meren en (b) door opwaaiing bij harde zuidwestenwind stuwt het water aan de zuidzijde van de Houtribdijk op, terwijl het aan de noordzijde afwaait, waardoor bij een beperkt aantal gaten in die dijk ter plaatse zeer hoge stroomsnelheden en forse uitschuring in de gaten zal ontstaan.

- Ook het wegnemen van vertroebeling door moerassen is om de eerdergenoemde redenen volstrekt onzeker. Immers, als er bij harde wind een betekende hoeveelheid water over en door het moeras spoelt, zal dezelfde hoeveelheid enige tijd later weer terugspoelen. De 'natuurlijke' geulen, via welke dit zal plaatsvinden, zullen snel uitschuren.
- Verondersteld wordt dat in het Markermeer en IJmeer zachte en glooiende oevers langs kaden en eilanden mogelijk zijn. In de eerste plaats moet voor deze kaden worden gerekend met diepe ontgravingen ter wille van de stabiliteit en voor deze eilanden met zettingen in de ondergrond. Opbrengen van vele meters grond zal daarom in verschillende stadia noodzakelijk zijn. Ook zal, zelfs bij extreem flauwe taluds, voortgaande erosie optreden. Dat blijkt onder meer uit het ontwerp van het oermoeras van Arcadis, dat alzijdig omgeven wordt door een met steen beklede omringdijk met een beperkt aantal stroomgaten om de zachte binnenkant van het moeras te beschermen. Ook de reeds uitgevoerde Hoeckelingdam voor de kust van Waterland heeft aan de buitenzijde een beschermende kade en is aan de binnenzijde onbeschermd.
- Diverse plannen omvatten voorstellen voor compartimentering van Markermeer en IJmeer in combinatie met voorstellen om de Oranjesluizen permanent open te zetten. Dat laatste zou zonder meer aantrekkelijk zijn voor zowel de beroepsvaart als de recreatievaart en bovendien perspectieven bieden voor snel passagierstransport over water. De prijs ervan is dan dat elders, aan de noordzijde van het IJmeer, een sluis zou moeten worden gepasseerd. Maar bij de overheersende zuidwestelijke winden zal water uit het Noordzeekanaal afwaaien en zullen, om de diepte van het Noordzeekanaal voor de scheepvaart op peil te houden, de Oranjesluizen vermoedelijk minstens twee derde van de tijd gesloten zijn. Nader onderzoek is nodig om te kunnen vaststellen (a) of en zo ja onder welke condities die openingstijden zouden kunnen worden verruimd, en (b) de bezwaren van een noordelijker sluis voor de recreatievaart niet groter zijn dan de voordelen van open Oranjesluizen.
- Vele inzenders veronderstellen stilzwijgend dat het open water van Markermeer en IJmeer nodig zou zijn voor de waterhuishouding van Nederland, in het bijzonder als reserve voor droge zomers. Dit is een hardnekkig misverstand, niet alleen omdat het IJsselmeer deze reservefunctie vervult (en het Markermeer uitsluitend dient als doorvoer). Belangrijker is dat verdamping van een wateroppervlak gedurende een normale zomer zo'n 25 cm groter is dan verdamping van land. In een droge zomer treedt in een wateroppervlak per vierkante kilometer dus tenminste 250.000 m³ meer waterverlies op dan in eenzelfde oppervlak land.

d. Natuurontwikkeling:

- Diverse voorstellen wekken de indruk dat natuurkwaliteit en landschapskwaliteit identieke begrippen zijn. Dat is niet het geval. Fraaie landschappen hoeven ecologisch niets op te leveren, zoals belangrijke ecologische kwaliteiten niet per definitie tot fraaie landschappen leiden. Zoals al jaren geleden in 'Van muurbloem tot straatmadelief' is aangetoond is de floristische biodiversiteit van de stad Amsterdam aanzienlijk rijker dan die van het omringende platteland. Als het gaat om aantallen per soort wint het platteland weer. Schiphol blijkt een belangrijk refugium voor vlinders en amfibieën. Kortom, de relatie landschap-natuur en stad-onnatuur is minder eenduidig dan velen veronderstellen.
- Leren door doen. Onderzoek alleen zal nimmer leiden tot inrichtingsvoorstellen, noch tot verbetering van de ecologische kwaliteit. Daarom is het voor het verbeteren van de natuurkwaliteiten in Markermeer en IJmeer onontkoombaar om die verbeteringen door een combinatie van onderzoek,

veldexperimenten en monitoring te bewerkstelligen. De commissie heeft dan ook met instemming kennis genomen van de ambities van het experimentele programma Natuurlijker Markermeer-IJmeer op dit punt. Bij al deze experimenten zal rekening moeten worden gehouden met enerzijds onzekerheden over klimaat en effecten van maatregelen en anderzijds de effecten van het niet nemen van ecologische maatregelen. Gelet op de enorme omvang van het beschouwde gebied is het zonder meer mogelijk om een veelheid van experimenten te doen, zonder dat het systeem als geheel daar in betekende mate door wordt beïnvloed, ook bij het mislukken van die proeven.

- Het gegeven dat diverse voorstellen het Markermeer opvatten als een ruimte voor experiment dient in dit licht positief te worden beoordeeld.
- Het stellen van systeemgrenzen is per definitie arbitrair, omdat de hele wereld per saldo één systeem is. Voor het IJsselmeergebied is het in ieder geval van belang om ook over de grenzen van het water heen te kijken. Binnendijkse natte gebieden in de omliggende provincies versterken de natuurwaarden van het gebied.

e. Recreatie:

- Slechts weinig plannen gaan uitgebreid in op recreatie. Dit stelt de commissie in die zin voor problemen, dat zij potentiële effecten van de diverse voorstellen op de recreatie zelf zou moeten interpreteren, met alle gevaren van onjuiste interpretaties van dien. Daarvan is afgezien. Het oordeel over de recreatieve potenties van verschillende plannen valt daarmee vermoedelijk negatiever uit, dan het geval zou zijn geweest als inzenders meer aandacht aan dit aspect gegeven zouden hebben.
- De plannen met oevergerelateerde ontwikkelingen bieden in het algemeen kansrijke aanknopingspunten voor een meekoppeland recreatief belang.
- Plannen die tot verdere compartimentering leiden (via kades, dijken, dammen, polders en eilanden) hebben negatieve consequenties voor de bevaarbaarheid van het nu nog open water van IJmeer en Markermeer.
- In het algemeen constateert de commissie dat er weinig aanleiding is om bang te zijn voor grote conflicten tussen natuurwaarden en recreatief gebruik van water en oevers. De betekenis van deze wateren voor de vogels hebben hun accent immers in het winterseizoen, terwijl de recreatieactiviteiten zich concentreren in het zomerseizoen. Ondiepe meerdelen met water- en oeverplanten vragen wel om temporele zonering van bepaalde vormen van watersport (surfen, jetski), omdat dankzij 'wetsuits' een belangrijke seizoenverlenging optreedt, die wel degelijk conflicten kan opleveren.

f. Uitvoeringsaspecten:

- Veel voorstellen doen de suggestie van 'werk met werk maken', in het bijzonder met betrekking tot een mogelijke grondbalans tussen ontgrondingen ten behoeve van maatregelen tegen slibopwerveling enerzijds en anderzijds ophogingen ten behoeve van natuurwaarden en recreatiemogelijkheden. De commissie onderschrijft deze gedachtegang (los van de vraag of voorgestelde maatregelen altijd effectief zijn). Indien inrichtingsvoorstellen steeds als afzonderlijke projecten van verschillende opdrachtgevers worden beschouwd, worden kansen van 'werk met werk maken' onvoldoende benut. Zo berekent het rijk bijvoorbeeld geen prijs voor in het IJsselmeergebied gewonnen zand en klei als de opdrachtgever een rijksorgaan is, maar wel als een provincie of gemeente opdrachtgever is.
- In veel voorstellen heeft de commissie grote twijfels over de kosteneffectiviteit van voorgestelde maatregelen. Het meest concreet komt dit naar voren bij de aanleg van nieuwe natuur op eilanden en andere voorstellen voor land maken, zoals kaden en oeverlanden. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat land-water overgangen in een polder (zoals in de Oostvaardersplassen) zeer veel eenvoudiger zijn te realiseren dan buitendijks. Om de gedachten te bepalen: een polder kost 5 à 10 euro per

m2. Voor een eiland liggen deze kosten al gauw een factor 10 hoger.

g. Sociaal-economische accenten:

- Een tiental inzendingen doet expliciet of impliciet voorstellen voor interregionale wegverbindingen, te weten een verbinding Alkmaar-Zwolle (N23) en/of een verbinding Zaanstad-Nijkerk (A30). De Ontwikkelingsvisie van de Stuurgroep TMIJ voorziet niet in deze mogelijkheden. De samenstelling van de commissie laat niet toe over deze voorstellen een deskundig oordeel te vellen. Wel concludeert zij dat een nader onderzoek naar de merites van deze voorstellen op zijn plaats is, zonder dat deze op voorhand worden getroffen door politieke taboes. De commissie is van mening dat zulke wegverbindingen onderzocht moeten worden op hun oplossend vermogen voor de congestieproblemen in de corridor Amsterdam-Almere en op hun bijdrage aan de regionale ontwikkelingen in West-Friesland en Flevoland. Voorts is een afweging op het niveau van provincie en rijk aan de orde, hoe dergelijke ontwikkelingsimpulsen voor het gebied boven het Noordzeekanaal zich kunnen verhouden tot de beschermde landschappen in dit deel van de Randstad.

h. Relatie van de IJsselmeergebiedprojecten in het Programma Randstad Urgent:

- De commissie heeft kennis genomen van het feit dat het Ontwikkelingsperspectief Markermeer en IJmeer (dat als referentiekader voor het beoordelen van de voorstellen geldt) onderdeel is van een kwartet van samenhangende projecten in het IJsselmeergebied (inmiddels is dit zelfs een kwintet, te weten: Toekomstagenda Markermeer en IJmeer, Schaalsprong Almere 2030, Openbaar Vervoer Schiphol-Amsterdam-Almere-Lelystad, Ontwikkelingsmogelijkheden lange termijn luchthavens lange termijn Schiphol-Lelystad en Verkenning van verkeer- en vervoersysteem Almere-Gooi-Utrecht). Voor een zinvolle openbare discussie over de ingezonden inrichtingsvoorstellen is het noodzakelijk, dat het rijk de procedurele samenhang tussen deze vijf projecten verheldert.

Advies

1. Om de openbare meningsvorming te verhelderen is het dienstig als inzenders met overeenkomstige ideeën en voorstellen elkaar weten te vinden. Het positieve effect daarvan is dat overeenkomsten en verschillen tussen 'families' van plannen worden verhelderd. Het kan er bovendien toe leiden, dat het draagvlak voor het door de Stuurgroep TMIJ gepubliceerde Ontwikkelingsperspectief nog verder wordt verbreed en verdiept.
2. Om een goede openbare discussie te bevorderen dient SAMM:
 - a. de reeds geplande expositie van alle voorstellen in Nieuw Land in Lelystad ruime bekendheid te geven;
 - b. als catalogus van die tentoonstelling een overzicht te maken van alle originele inzendingen en dit rapport van de commissie;
 - c. ten behoeve van een breed draagvlak voor de verdere ontwikkeling van beide meren ook in Noord-Holland een expositie te organiseren.
3. Om het momentum van het Ontwikkelingsperspectief en de extra impuls van deze inrichtingsvoorstellen niet te laten verdampen, dient de Stuurgroep TMIJ een ontwikkelingsstrategie te volgen die voortgezet onderzoek, een stroom van experimenten en een degelijk monitoringsysteem combineert.
4. Experimenten en ontwikkelingen dienen te worden bevorderd in de geest van het beschermingsregi-

me dat geldt voor Markermeer en IJmeer. Het voorzorgbeginsel dient dan bij voorkeur zó te worden toegepast, dat ontwikkelingen mogelijk worden die recht doen aan het ambitieuze beschermingsregime zowel als aan de vele blijvende onzekerheden.

5. Markermeer en IJmeer zijn rijkswater. Het rijk is als inrichter van het IJsselmeergebied, grondeigenaar, waterbeheerder, aanwijzer van deze wateren als natuurbeschermingsgebied en initiatiefnemer van de schaa sprong van Almere de evidente 'problemeigenaar' van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer. De commissie adviseert het rijk, mede op grond van de inspirerende voorstellen die zijn ontvangen, om zichzelf vooral als centrale 'kanshebber' te beschouwen en dienovereenkomstig te handelen.
6. Het rijk heeft met het Programma Randstad Urgent expliciet de urgentie van de Toekomstagenda Markermeer en IJmeer onderstreept. Het rijk dient deze urgentie nu ook tot uitdrukking te brengen door een beslissingsproces te organiseren in de geest van het advies van de Commissie Elverding.

Almere, februari 2009

prof. ir. D.F. Sijmons, voorzitter
prof. dr. ir. B. Schultz
dr. ir. S.H. Hospers
M.A.J. van der Tas
prof. mr. H.F.M.W. van Rijswijk
ing. J.J. Wentink
drs. L. Vos, secretaris

SAMM SAMENWERKING MARKERMEER

Stichting Verantwoord Beheer IJsselmeer Vereniging Vrienden van de Markerwaard Kamers van Koophandel
Gooi-, Eem- en Flevoland/Noordwest-Holland Genootschap Flevo **Nieuw Land Postbus 73 8200 AB Lelystad**

Oplage: 400
Tekst: SAMM / Commissie van Deskundigen
Lay-out: MUST stedenbouw, Amsterdam
Datum: maart 2009

